ПЕРЕХРЕСТЯ

дев’ять історій про війну і насильство

УДК 821.161.2’06-32-94:355.422АТО
П27

Перехрестя: дев’ять історій про війну та насильство/ І. Гансен [та ін.] ; худож.-оформ. С.В. Захаров, С.Ю. Рунова. – К. : ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», Лібереко – Партнерство за права людини, 2017. – 124 с. : іл.

Графічний роман – це колективна робота про порушення прав людини та вплив збройного конфлікту на Донбасі на життя окремих людей і суспільство в цілому. Він містить дев’ять реальних історій, написаний на основі біографічних інтерв’ю з людьми, які в той чи інший спосіб опинилися у вирі конфлікту. Роман у новелах створений завдяки співпраці *Лібереко – Партнерство за права людини* та *Східноукраїнського центру громадських ініціатив* за підтримки *Міністерства закордонних справ Німеччини.*

ISBN 978-617-7242-36-8

Над книгою працювали:
Головний редактор:
Імке Гансен, Лібереко – Партнерство за права людини, Гамбург, Німеччина
Редакційна колегія:
Юлія Джугастрянська, Літстудія «Творці 2.0», Київ, Україна
Алеся Кананчук, Лібереко – Партнерство за права людини, Бремен, Німеччина
Анна Рейс, Лібереко – Партнерство за права людини, Мюнхен, Німеччина
Володимир Щербаченко, ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», Луганськ, Україна
Ганна Янова, ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», Київ, Україна
Художники:
Сергій Захаров, Донецьк, Україна
Софія Рунова, Київ, Україна
Документатори та співавтори новел:
Євгенія Бардяк, ГО «Молода Просвіта Прикарпаття», Івано-Франківськ, Україна
Катерина Віжевська, Луцьк, Україна
Єлізавета Гончарова, ГО «Бахмут Український», Бахмут, Донецька область, Україна
Олена Дуброва, ГО «Промінь змін», Сімферополь, Крим, Україна
Катерина Котлярова, ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», Харків-Київ, Україна
Ганна Красюк, ГО «Переселенці Криму і Донбасу», Горлівка, Донецька область, Україна
Хельгі Немо, Київ, Україна
Наталія Пономарьова, ГО «Воля», Старобільськ, Луганська область, Україна
Сімон Шлеґель, ГО «Курве Вустров» / ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», Вустров (Вендланд), Німеччина
Тарас Щербатюк, ГО «Черкаський правозахисний центр», Черкаси, Україна

Вихід у світ цієї книги став можливим завдяки фінансовій підтримці *Міністерства закордонних справ Німеччини*.
Зміст видання є виключною відповідальністю його авторів.

Auswärtiges Amt

ISBN 978-617-7242-36-8

© ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», 2017
© Libereco – Partnership for Human Rights, 2017
© Ілюстрації: С. Захаров (історії 1, 3, 5, 6, 7), С. Рунова (історії 2, 4, 8, 9), 2017

Подяка

Багато людей та організацій підтримали нас під час роботи над графічним романом і сприяли отриманому результатові. Перш за все, ми хотіли б подякувати *Міністерству закордонних справ Німеччини* за фінансування проекту. Крім того, ми вдячні програмі «*Ukraine Calling*», що сприяла налагодженню співпраці та надала нам можливість обмінятися ідеями з іншими організаціями. За досвід і поради щодо коміксів ми дякуємо *Акселю Холлінгу (Axel Halling)* з Німецької асоціації коміксів (Deutscher Comicverein e.V.), Ніколь Костлер, а також магазину коміксів «*Strips & Stories*» в Гамбурзі. Ми хочемо подякувати *Проекту ПРООН «Громадянське суспільство заради розвитку демократії та прав людини в Україні»* за надане приміщення. І, звичайно ж, ми вдячні всім людям, які поділилися з нами ідеями та контактами, а також досвідом, отриманим під час реалізації подібних проектів.

Вступ

Коли ми читаємо про насильство на Донбасі, то зазвичай бачимо цифри: людські втрати, частота обстрілів, кількість внутрішньо переміщених осіб. Ми також читаємо про різні місця: контрольно-пропускні пункти, кордони, локації бойових дій. Але звіти рідко показують, як почуваються люди, які зазнають насильства, як вони його переживають і як воно впливає на їхні життя. У сучасних засобах масової інформації мало місця для історій людей і ще менше – для їхніх голосів.

Наш проект намагається це змінити. Ми хотіли показати різні шляхи, якими конфлікт породжує насильство. Ми хотіли розповісти справжні історії людей, які зазнали та зазнають насильства. За допомогою цих історій ми хочемо показати, що конфлікт означає для людей, як він змінив їхні життя, а отже, як він впливає на суспільство.

Такий великий проект вимагав потужної команди. Ми запросили людей із різних українських організацій, що займаються документуванням порушень прав людини під час збройного конфлікту. Вони стали нашими авторами. Крім того, ми знайшли двох досвідчених художників, які були готові долучитися до командної роботи. Вони малювали історії, а тому створили не просто інформаційний контент, але і твори мистецтва.

Що таке «усна історія»?

На початку проекту ми навчали авторів проводити біографічні інтерв'ю. В них не дотримуються схеми «питання-відповідь». Вони дають респондентам свободу розповідати власну історію так, як люди того хочуть, у власному темпі та своїми словами, без втручання й інструкцій. Цей метод, який називається «усна історія», робить історії дійсно їхніми, а не реакціями інтерв'юера. Його розробили щоб дати голос тим, кого, як правило, не чують. Усна історія передає справжнє повідомлення про події, які відтворюють ситуацію так, як її пережила людина. Ці повідомлення допомагають зрозуміти не тільки те, що сталося, але і те, що це означало для людини – як вона почувалася, що думала і як приймала рішення у певній ситуації. Замість того щоб відображати дати, факти та цифри, усна історія розповідає історії мрій і страхів, важких рішень та їхніх наслідків, друзів і ворогів. Якщо коротко, вона розповідає історії життя. Вона показує, як досвід впливає та змінює нас.

Кожен автор чи авторка провели біографічне інтерв'ю. Після цього команда зустрілася і почала трансформувати інтерв'ю в комікс. Звичайно, неможливо вмістити всю історію життя людини на кількох сторінках. Ми обрали одну сюжетну лінію з кожного інтерв'ю, в якій показано різні шляхи залучення людей у конфлікт. Ці уривки також показують, як насильство впливає на людей і як воно змінює їхні життя.

Чому графічний роман у новелах?

Ми вирішили розповісти ці історії у формі коміксу, створивши у підсумку графічний роман у новелах. Графічні романи ведуть оповідь за допомогою слів і зображень. Вони звертаються до людей безпосередніше, ніж книги, і здатні передавати те, що не можна сформулювати словами.Графічними новелами можна пояснювати складні матеріали без довгих текстів, а також утримуватися від суджень та одностороннього зображення дійсності. Вони дозволяють переживати історії разом з героями та побачити світ їхніми очима. Тому ми вирішили розповісти про насильство і порушення прав людини у графічному романі, хоча цей жанр і не поширений в Україні. Така форма дозволила створити щось

спільне нам усім – респондентам, тренерам, авторам і художникам – із дискусіями, складними рішеннями та продуктивною співпрацею. Робота над графічним романом навчила нас говорити про конфлікт, навіть якщо ми не згодні, і навіть якщо ми всього не розуміємо. Ми сподіваємось, що він матиме схожий вплив на людей, які його прочитають і будуть обговорювати.

Тепер ви знаєте історію цієї книги, але хто вам її розповів? У той час, як в історіях ви будете чути респондентів, а також авторів і художників – через їхню роботу, у цьому Вступі ви маєте можливість познайомитися з організаторами проекту. Ми – активісти двох організацій: правозахисної організації *Лібереко - Партнерство за права людини*, що в Німеччині, та *Східноукраїнського центру громадських ініціатив*, що раніше розташовувався в Луганську, а зараз – у Києві та який працює разом із партнерами з Коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі». Метою наших організацій є захист прав людини. Це передбачає не лише інформування про порушення прав людини, а й простіше: ми хочемо створити уявлення про те, що таке насправді права людини. Ми хочемо показати широкий спектр прав людини і ті способи, в які їх порушують у Європі щодня.

Зміст

Квиток у нікуди 9
За покликом серця 19
Мій брат 33
Ціна вибору 44
Особлива вечеря 53
«Нова влада» 66
Інший назавжди 79
Хто, якщо не я? 92
Хтось має залишитися 102
Шляхи. 114
Хронологія подій 116
Примітки 118
Інформація про партнерські організації 120

ЛЬВІВ

Підкажіть, будь ласка, де п`ятий вагон?

Мені теж потрібен п`ятий.
Ходімо зі мною.

Куди ви їдете?
До Києва, а потім пересідаю. Я їду на схід України.
На схід? А можна спитати, що ви там робитимете?
Я журналістка з Німеччини. Працюю в гарячих точках, недавно була в Сирії.
А ви теж до Києва їдете?
Я навіть і не знаю.
Не знаєте, куди ви їдете?
Це складно двома словами пояснити...

Квиток у нікуди

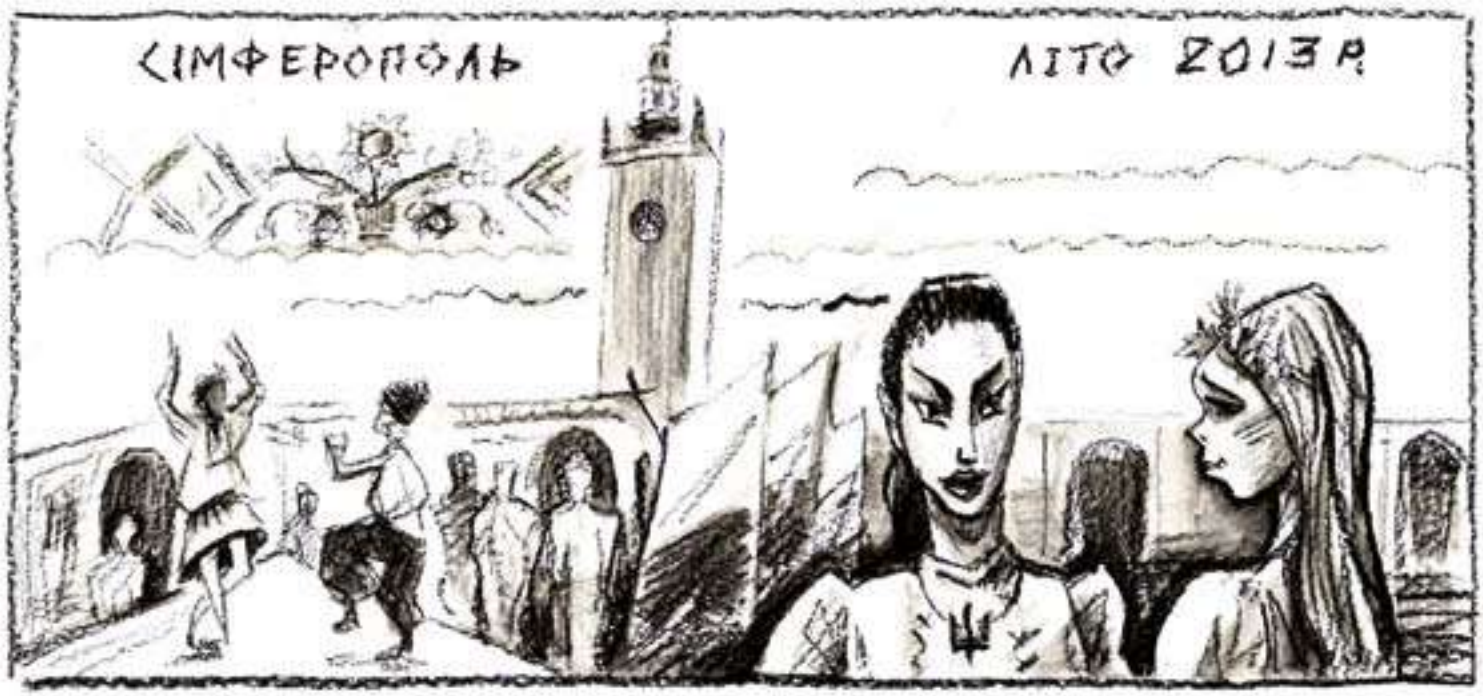
СІМФЕРОПОЛЬ
ЛІТО 2013 Р.

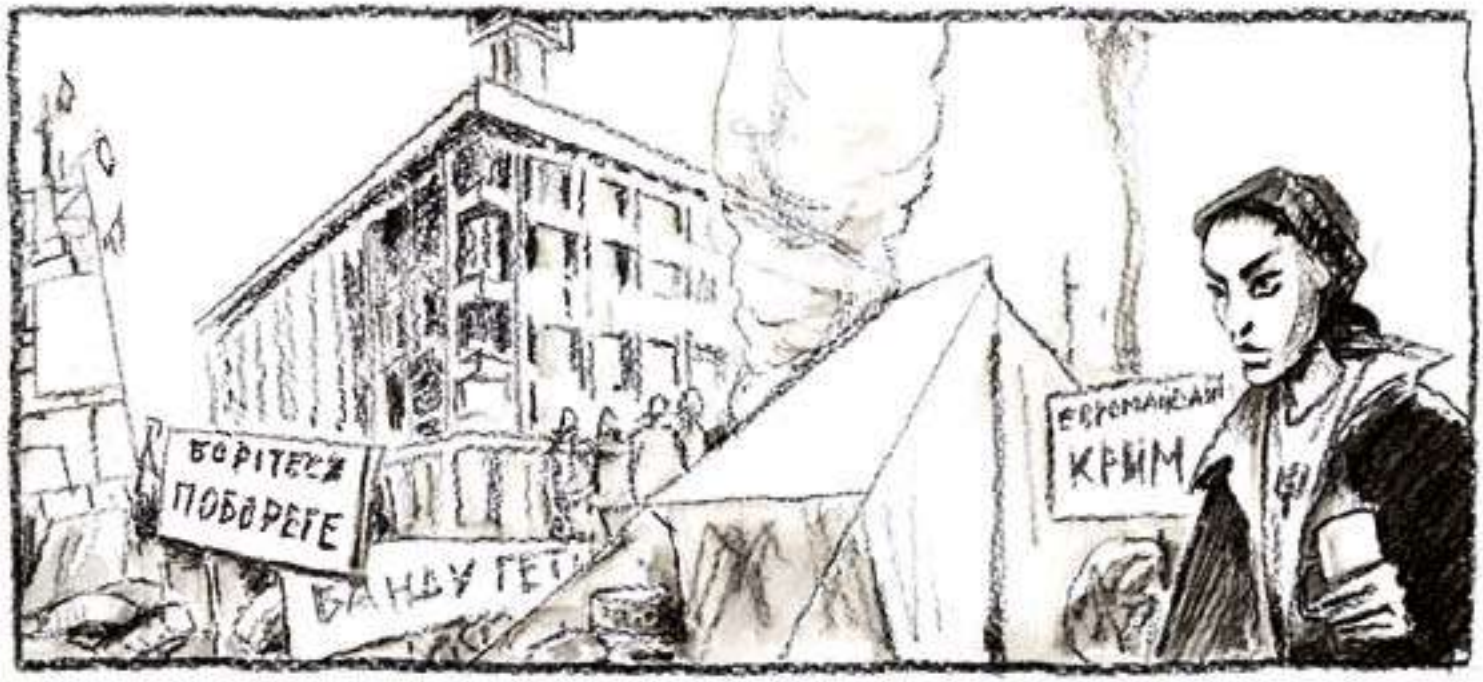
БОРІТЕСЯ
ПОБОРЕТЕ
КРИМ

ЕВРОМАЙДАН
КРЫМ
ПРЕДАТЕЛЬ
КРЫМА
АГЕНТ
ГОСДЕЛА
Що відбувається?
Хто ці люди?
Де реакція Києва?
Ми мусимо
відстояти Крим.
Як я можу
допомогти?
Приходь завтра
до парку
і друзів приводь.

Ти чула, викрали координаторів «Євромайдан Крим»?
І що робити? Куди звертатися?
Ми не можемо довіряти місцевій владі, вони вже не за нас.
І Київ мовчить. Ніхто нам не допоможе.
Значить, ми наступні.
Треба негайно їхати звідси.

Мені треба поїхати звідси. Я ненадовго, десь на два тижні.
Я приїду і складу сесію.
УНИВЕРС
СИМФЕР
ЛЬВОВ
ПЛАТФОРМА №1
Я не буду в безпеці, поки не виїду з Криму.

*Допомога українським військовим у Криму: продукти, ночівля, допомога з виїздом на материк.

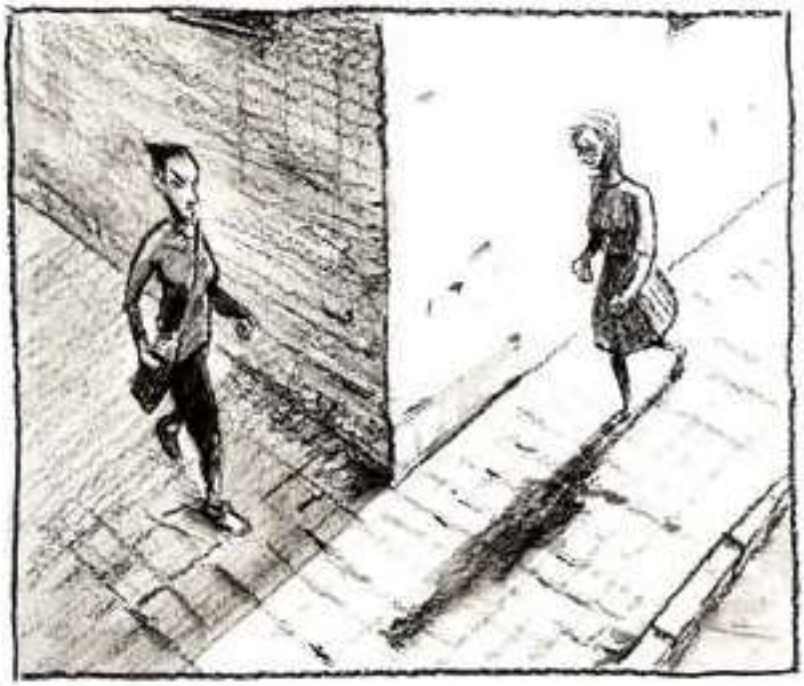

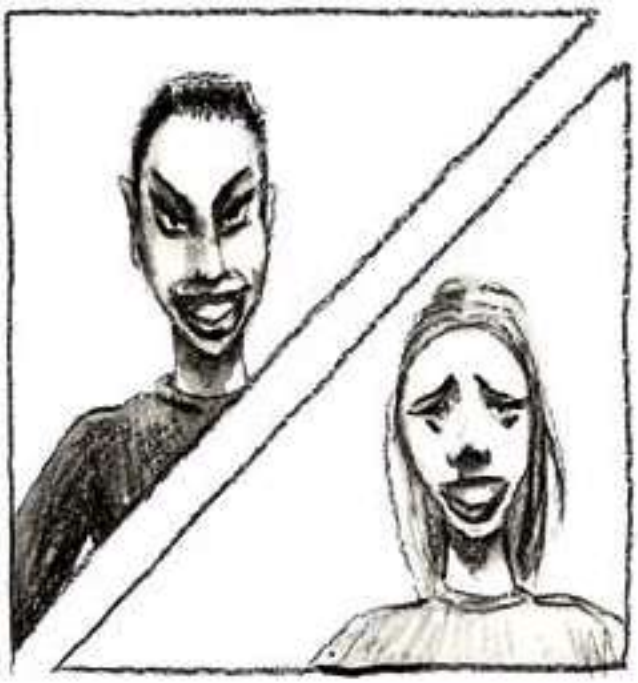

Я тут зустріла ще кримчан.
Давай зберемо всіх, нам треба триматися разом.

Я з Бахчисарая, підприємець.
Я з Ялти, вчитель.
Я з Євпаторії, продавчиня.
Я з Феодосії, нотаріус.

Понаїжджали, щоб гроші отримувати? Повертайтеся до Криму, у вас там не стріляють.
Я не можу повернутися, мене там заарештують.
За що?
Мене там вважають бандерівкою за те, що я підтримувала Україну.
Ну, я вам нічим не можу допомогти.
Ви тут не одержите закордонний паспорт, бо для мене Крим – це не Україна.
Крим – це Росія!
Крим – не Україна!
Всюди я чужа. У Криму я ворог, бо за Україну, а тут для мене також немає місця.

Тим часом у квартирі Наталії в Криму...
Ми знаємо, що ваша дочка живе у Львові, чим вона там займається?
РСБ

Як твої справи?

Ці три роки, наче кошмарний сон, який ніяк не закінчується. А в тебе як?
У мене... у мене все добре.

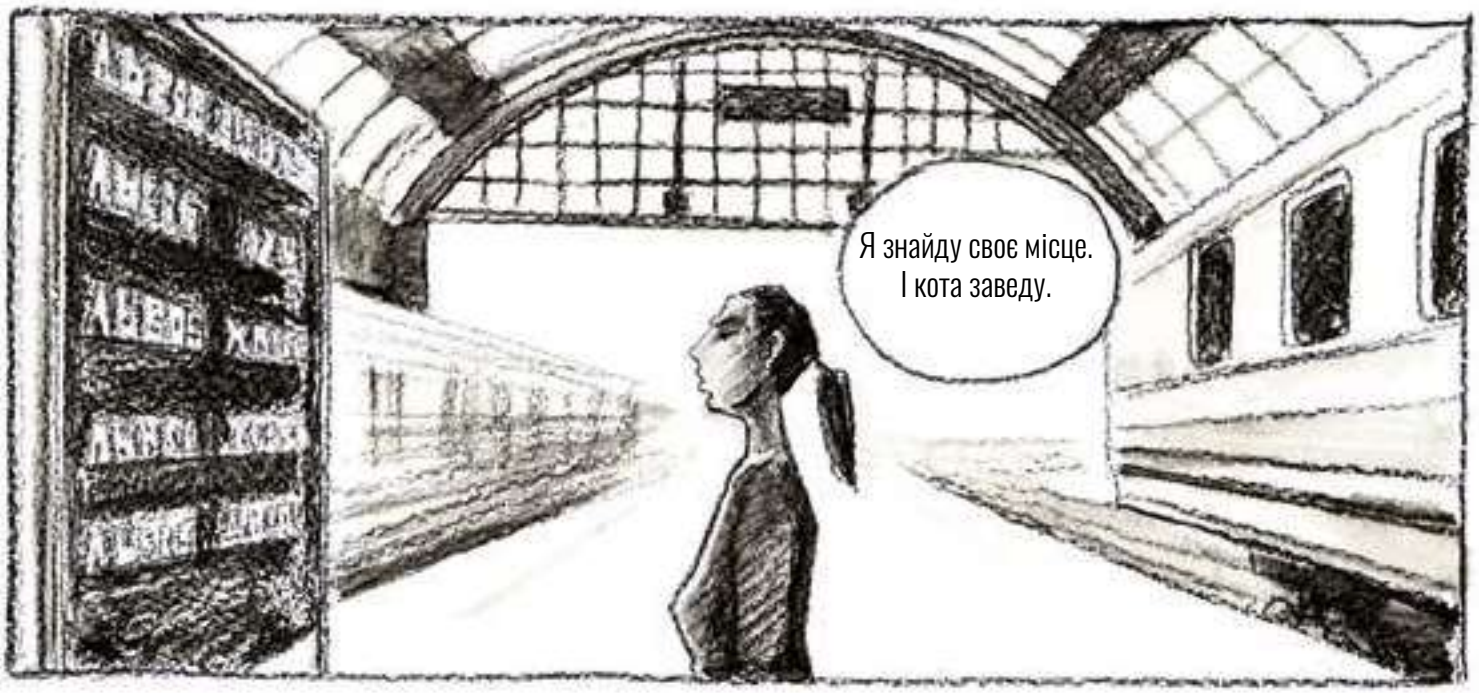
Я знайду своє місце. І кота заведу.

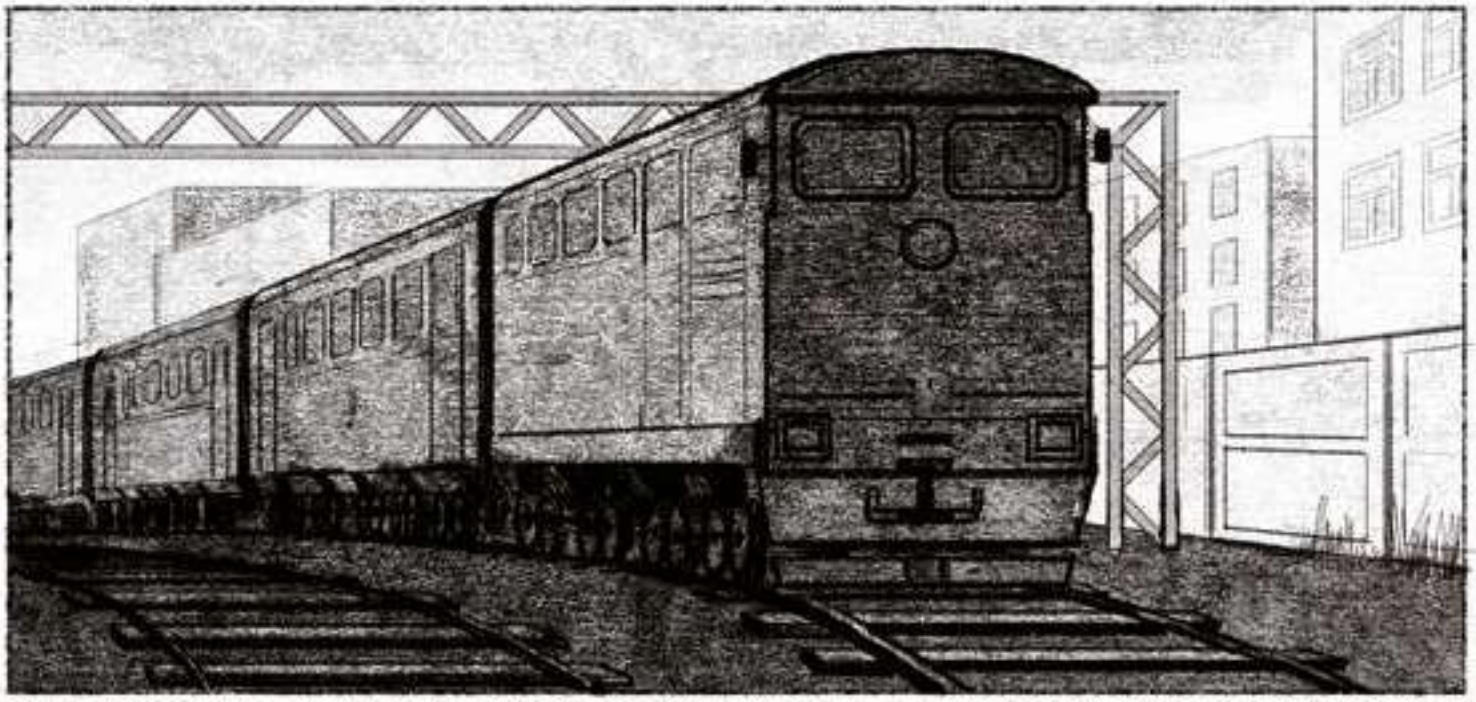

Ви кудись іще їдете?

Ні, тільки на Донбас.

Але ж війна не тільки там.
Вона зачепила всю Україну.

Добрий день.

А я до війни у Франківську працював,
викладав у медуніверситеті...

За покликом серця

Синку, закінчуй гратися.
Час лягати спатки, завтра вранці – до школи, а нам із татом – на роботу.
ТРРРРРРРБАХ
БАХ!
Люба, у мене чотири пари, то я сьогодні не зможу забрати тебе з роботи.
Тоді заберу Олега зі школи, і ми погуляємо. Тортика десь поїмо.
Що скажеш?
УРА!!!

Добрий день.
Добрий день.
Сподіваюся, ви на вихідних відпочили гарно, сьогодні у вас є сили поговорити про цироз печінки.
1
8:47
Сьогодні о 12 год. всі викладачі університету (чоловіки) мають в обов'язковому порядку прийти на медкомісію у військкомат.

Підійдіть, будь ласка, зареєструватися, хто наступний.
А оце у вас поганий перелом... Вам пощастило. Ви не придатні до військової служби.
Напишіть, що я придатний. Не хочу залишатися осторонь.
Висновок: придатний
Що ми будемо з цим робити?

Нічого.
Я сам вирішив, що треба їхати. До того ж, наших їде багато.
Ти ж бачиш, що на передовій хлопці трохи не після школи.
Їх треба підтримати, а не ховатися по кутках.
А де решта?
ТРЕХИЗБЕНКА
СІЧЕНЬ
Ангіна у вас, дідусю. Одягатися треба тепліше.
Добре, що лікар приїхав. Хоч трохи легше тепер буде.

... і тоді мого сина забрали. Більше я його не бачив.
Але ж ви по телефону з ним говорили?
ЛЮТИЙ
Так.
Скоріше би вже ця війна закінчилася, може, тоді його відпустять.
Ви мусите триматися.
Спасибі, лікарю. Виговорюся вам, то мені легше стає.
Наче з сином поговорив...
Ти чиє? Геть саменьке?
Ходи сюди, грітися будемо.
МЯУ!!!

Ну що, знову в той самий час, на тому самому місці.
Повна готовність.
Знову всі зібралися.
Біля лікаря безпечніше.
Не дай Боже, поранить кого, то він одразу ж допоможе.
Переводять мене. Через тиждень буду в «щасливому» місті Щасті...
Про кота мого тут подбайте.
КОХАНА
БАБАХ
Привіт, коханий. Як ти? У вас усе спокійно?
Так, це ж не передова.
Все тихо...
Краще розкажи, як ви там? Я за вами дуже скучив.
Люблю вас з Олежиком безмежно. Просто хочу, щоб ти про це знала...

ШАСТЯ
У нас була «воєнка» в інституті, але війна – це не навчання в тилу.
... тут головне – без паніки, а решту на практиці зрозумієш.
Тим паче, не перший день уже тут.
Добре, що лиш зачепило, а то могло вбити. Де тебе підстрелили?
А, це мені замість прапора прилетіло. Вони ж по нашому прапорові щодня стріляють, не можуть збити.
Михайлович того прапора ще рік тому почепив, коли на службу сюди перевівся, – бойовий дух нам піднімав.
Медики, прийом. Це Сова. Обстріл на передовій. Один «двохсотий», чотири «трьохсотих». Прийом!

Віктор, готуй джгути, тримайся поруч зі мною.
І бережи свою голову.
Тримайся...
Тільки тримайся!... Ще трохи...
Михайлович...
Михайлович...
Друг...

ЧЕРВЕНЬ
ГЕЙ ВИ, та зніміть того прапора! Чуєте?
А ми по вас не будемо стріляти на Трійцю.
Дістали вже! Кожен день вклинюються в наш ефір.
Добре. Знімемо. Тільки, як домовлялися, без обстрілів!
Укропи, блін!
Скільки зим, скільки літ! Нарешті ви знову з нами! Що там у вас?
Привезли все, що замовляли. І навіть більше.
Є всі ліки? Головне, від температури, бо вже тиждень, як закінчилися. На офіційні запити поки відреагують, то вмерти можна. Якби не волонтери...
А оце від дітей.
Казали, що спеціально для лікарів малювали на День медика.
Кращого подарунка я ще не мав.
Це мені нагадує, чому я тут. І хто там лишився, за нашими спинами...

Для мене це була честь – із вами разом служити. Аж не віриться, що це вже рік минув.
Для нас це теж була честь. Дякую за врятовані життя...
Доку, а ми для тебе подарунок маємо...
Прапор Михайловича...
Дякую.
Татку!
Таточку!
Може, гостей запросимо! Ти вже тиждень, як приїхав, ні з ким так і не бачився. Друзі питають.
Ні, не хочу нікого бачити.

Наш герой!
З поверненням!
Як ти?
Ми тобі телефонували, ти не відповідав.
Все гаразд.
Ми тобою пишаємося!
У тебе все гаразд?
Трохи складно адаптуватися. Здається, одна країна, але там стріляють, щодня люди гинуть, а тут живуть так, наче нічого не відбувається. Виходиш на вулицю, а в кафе стільки людей, усі щасливі...
Там молоді хлопці, дівчата, і тут молоді хлопці, дівчата, але все по-різному...
Тебе, до речі, планують підвищити.
Будеш доцентом.
Ми б хотіли свято зробити на честь твого повернення.
І премію видадуть!
Дякую, але краще спрямувати це все на більш необхідні справи.
Там, на передовій, не вистачає багатьох елементарних речей.
І в магазині купити не можна, бо магазинів там немає.
А медикаменти доводиться часом чекати до місяця.
Єдине, що рятує, – це волонтери.

Оце ще донесли з кафедри хірургії.
А це по педіатрії. Усі хочуть допомогти.
Вікторе, дякую, що ти це все організував.
А ти точно саме так хочеш провести різдвяну відпустку?
Уже післязавтра будемо на місці.
Хлопці чекають.
Зрадіють.
Я знаю...

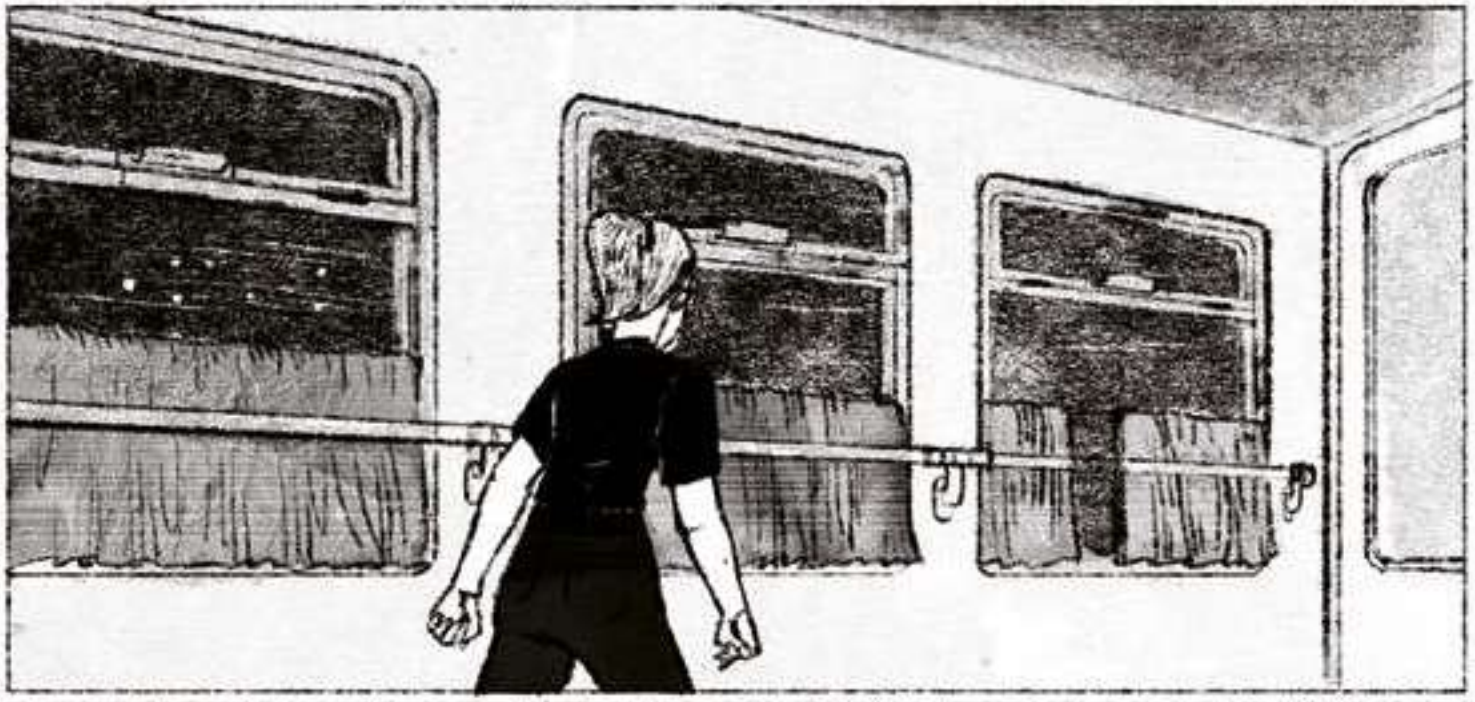

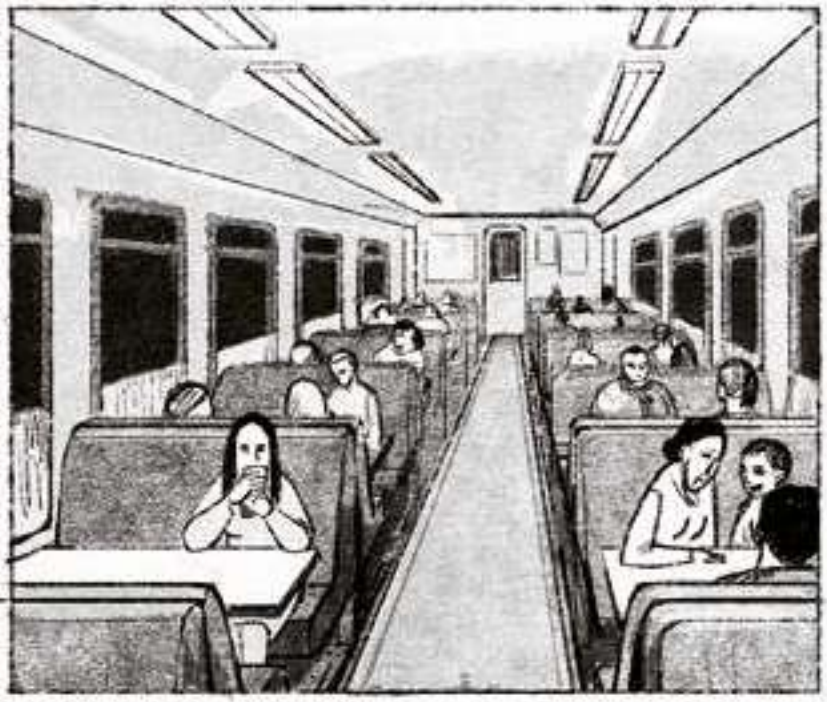

Можна до вас приєднатися?
Так, звичайно.

Куди їдете?

Їду до бойових товаришів мого брата...

Мій брат

*Дозволити ввести війська на територію України.

Вас відправляють у зону бойових дій!

СЕСТРА
ОКСАНА

Повертайся живим...
Він не бере слухавку.

Я в АТО,
в добробаті.
Під Іловайськом,
тут усі добровольці.
Все нормал...
Як? Де саме?
З тобою все гаразд?
Що передати?
Алло..
Алло...

Там війна.
Я боюся за нього...

Українські війська потрапили
в оточення під Іловайськом.

Довкола стріляють, ми в оточенні! Тут пекло.
Тримайся! Не лізь під кулі.
Нас здають, підкріплення нема.

Сторони домовилися про перемир'я, українським військам дадуть коридор для виходу. Саша вийде з оточення.

Я живий. Нас виводять по зеленому коридору.
Вас виводять?
Я вас люблю. Невдовзі зустрінемось.
Бережи себе! Ми на тебе чекаємо.
Алло... Алло!

Знищити українську колону!

Колону українських військових обстрілюють. РФ порушила домовленість.

Допоможіть їм! Вишліть підмогу! Відправте медиків!
Ми безсилі.
Є домовленості.
Нічим не можемо допомогти.

Саша на війні. Сьогодні обірвався дзвінок.

У вас лікується Олександр?

До вас не доставляли Олександра?

До вас звертався за допомогою Олександр? Є інформація про нього?
Бачили його ім'я на могилі на кладовищі.

Це не мій брат. Я не вірю. Він повернеться.

Ви знаєте цього військового?
Ви ж разом воювали.
Не знаю такого.
Допоможіть моїй сім'ї визначити статус вашого побратима.
Будьте людиною!
Не можу допомогти.
Звільніть кабінет. Раджу звернутися до суду.
Я доб'юся поваги до свого брата!
У нас інструкція.
Такого не знаємо. Нічим не можемо допомогти.
Так не має бути. Він герой.
Прийміть документи.
Допоможіть визнати брата учасником війни. Дайте йому статус.
Прошу суд визнати мого брата учасником війни.
Як ви можете, він воював, є свідки.
Олександр ніколи не був військовим і не брав участі у війні.

Він був із нами!
Він захищав Україну!
Він наш побратим!

Вибачте, але він не був оформлений. Ми не видавали йому зброю.

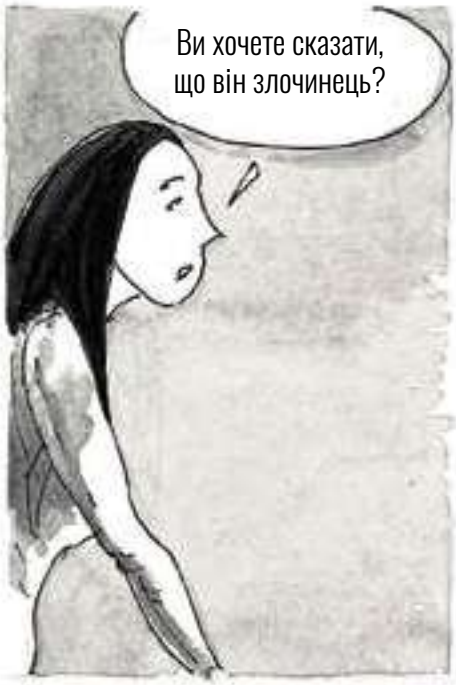
Ви хочете сказати, що він злочинець?

Можливо.

Прошу суд ухвалити справедливе рішення.

Суд постановив визнати Олександра учасником війни і захисником Батьківщини.

Як може так бути, що у всіх моїх випадкових супутників є своя історія, пов'язана з війною?
Які цікаві рослини! Я ще ніколи таких не бачила.
Так, це дуже рідкісні рослини. Оце...
Нарешті не про війну.
Така рослина вже була у моїй колекції, але вона пропала після того, як ми евакуювалися з Луганська.
?!?!

Ціна вибору

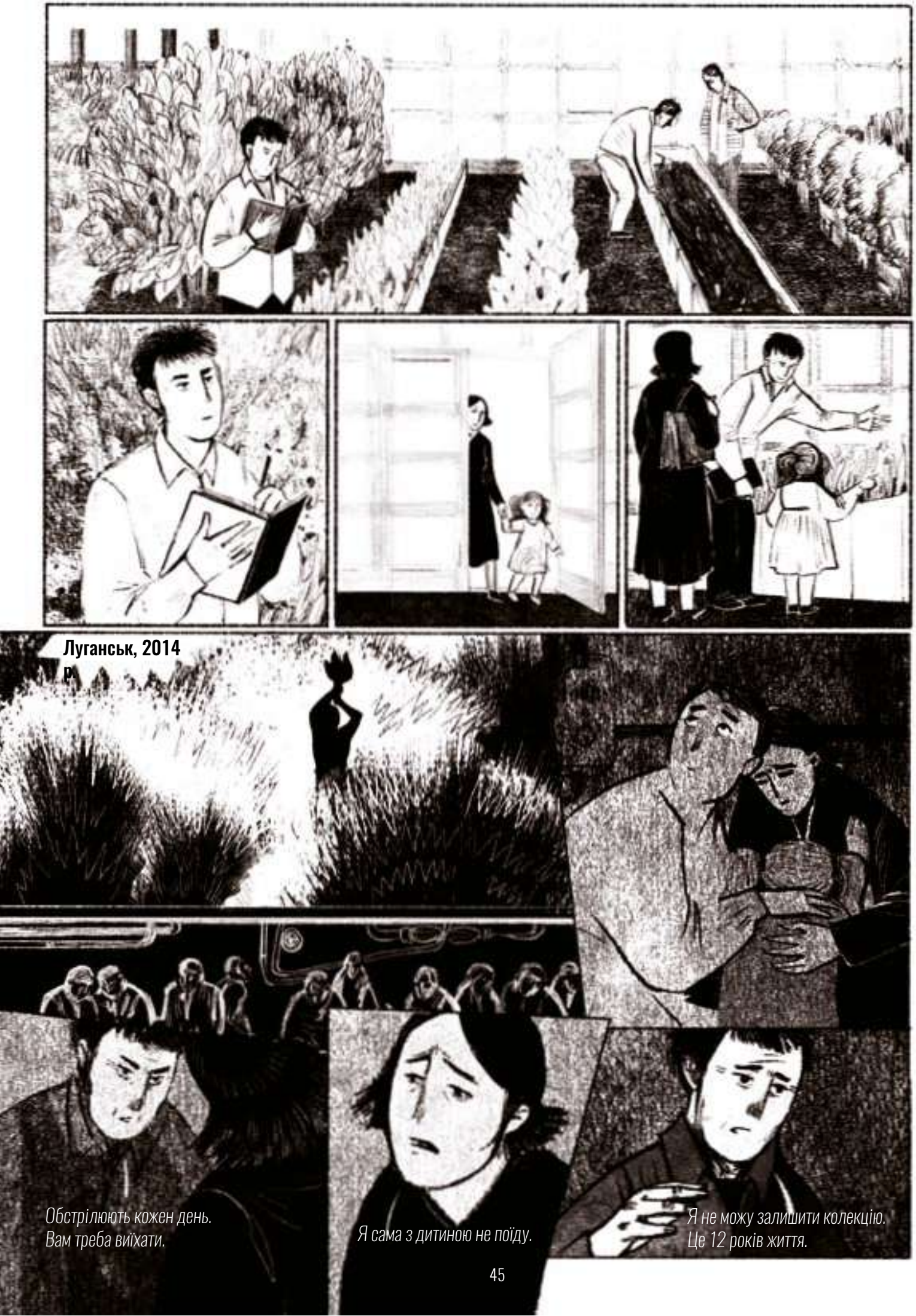
Луганськ, 2014 р.
Обстрілюють кожен день. Вам треба виїхати.
Я сама з дитиною не поїду.
Я не можу залишити колекцію. Це 12 років життя.

Микола з колегами намагалися врятувати колекцію рослин.

*Зброя, «укропи» є?

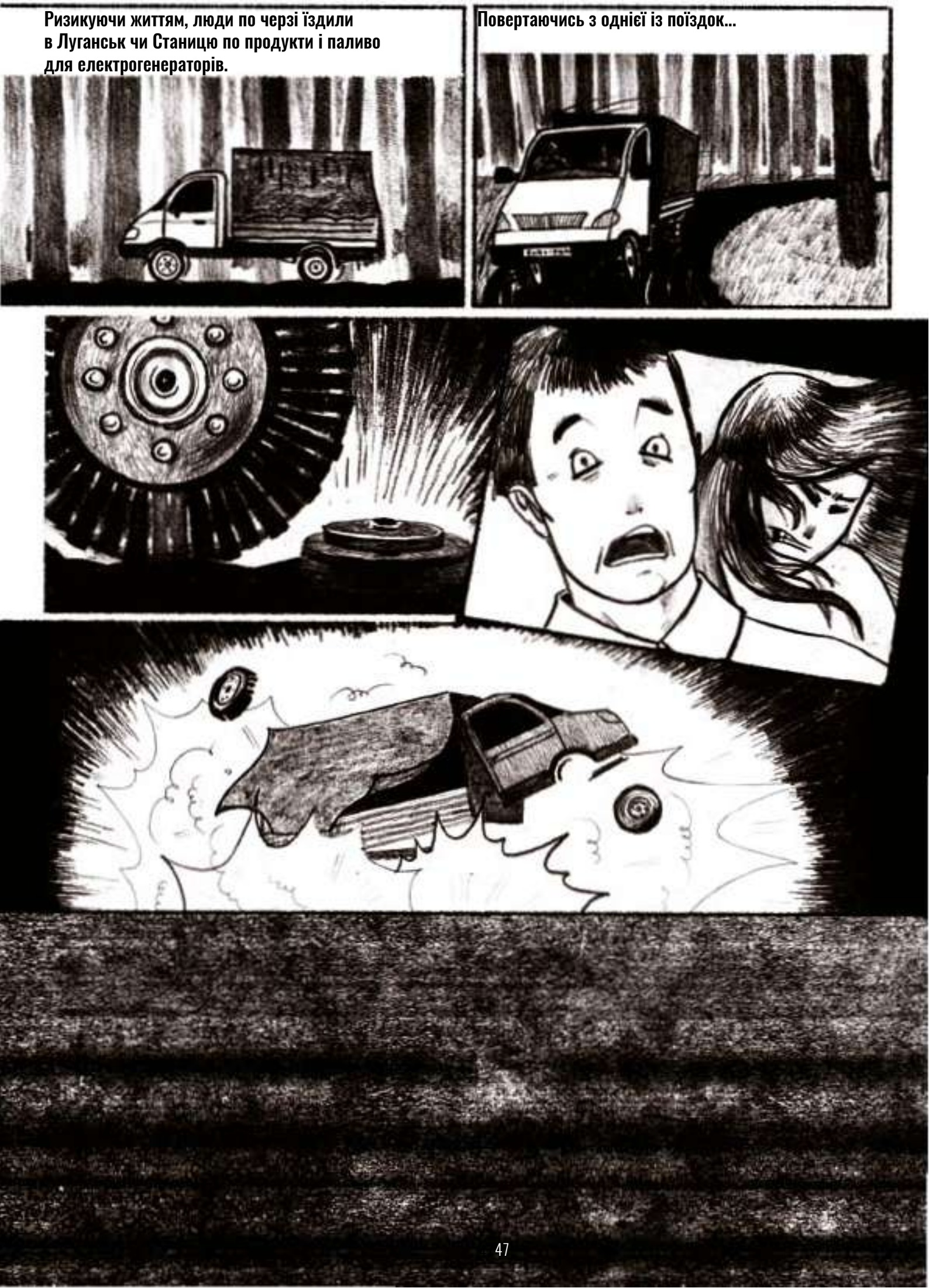
Ризикуючи життям, люди по черзі їздили в Луганськ чи Станицю по продукти і паливо для електрогенераторів.
Повертаючись з однієї із поїздок...

Що сталося...
Де Віра?...

Віро!!!

Що це було...
О Боже, ноги!?

Повзти.
Повзти, доки стане сили.

Треба пробувати йти.
Ноги?!..
Терміново потрібна операція. Ми нічого не можемо зробити – в луганських лікарнях немає фахівців і медикаментів.
Світлано...
у мене обгоріли ноги...
терміново потрібна операція в Харкові...
всі документи згоріли в машині...
Харків.

Уже сніг...

Все буде добре.
Ти живий – це головне.

Я тобі завдячую всім. Не думаючи про себе, ти мене, тяжкохворого, перевезла без документів через усі блокпости...

Ти уберегла нашу дитину від цієї страшної війни...

Не треба, ти ж ніколи не плакав, навіть після важкої операції...

Треба забрати рослини.

Тепер вони нас годують.
Якби не рослини, ти мав би цілі ноги.
Це війна винна, а не рослинки.
Тату, мамо, ви такі хороші.
Купіть мені морозива.

На п`яту платформу прибув потяг Львів-Київ.
А ви не їдете в Єнакієво?
Так, я там буду.
А ви можете, будь ласка, передати слуховий апарат? Отут усе записано, кому саме.
Так, звичайно.
...я журналістка, шукаю для репортажу лікарів, які були на фронті.
Так, я знала багатьох таких лікарів...

Особлива вечеря

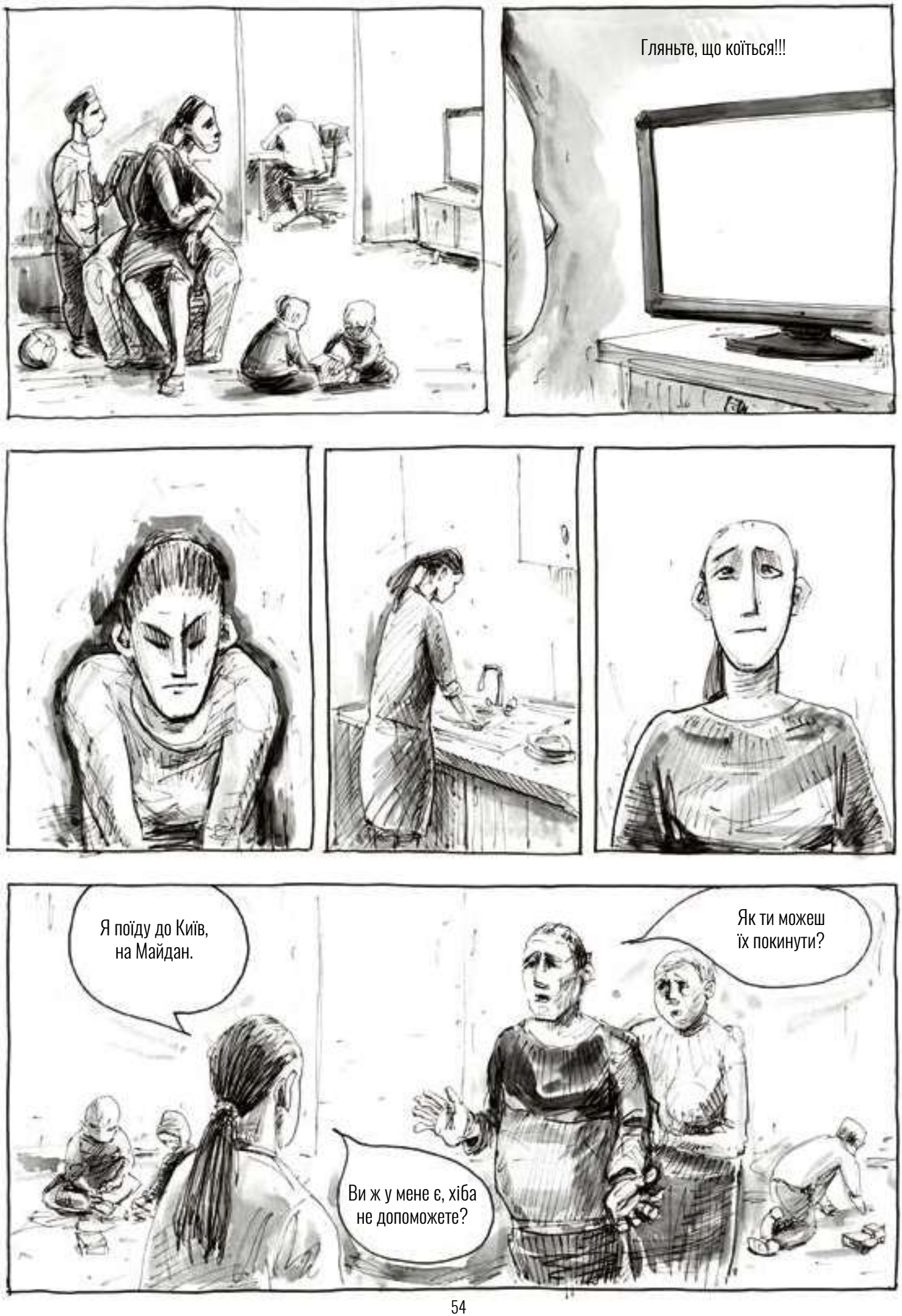
Гляньте, що коїться!!!
Я поїду до Київ, на Майдан.
Як ти можеш їх покинути?
Ви ж у мене є, хіба не допоможете?

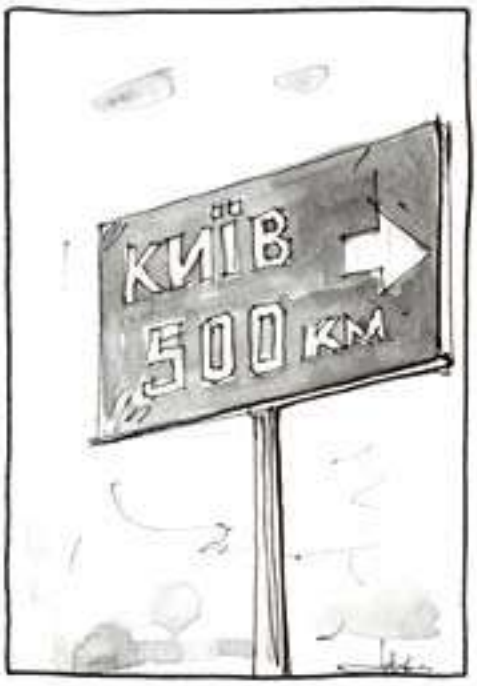
КИЇВ
500 КМ

МІЛІЦІЯ

Перемога!
Перемога!
Україна єдина!
Слава Україні!
З перемогою!
Андрій.
Ірина.
Нарешті я повернуся до своїх дітей і сім'ї.
Тепер я точно впевнений у майбутньому дочки.

КРЫМ ДОНЕЦК ЛУГАНСК
Андрій?
Ірина!

Іро, я хочу своїм хлопцям зробити «особливу» вечерю. Дай, будь ласка, продуктів.

«Особливу»? Андрюшо, що ти вигадуєш?

Тримай ключі... Іди вибирай, що треба.

До зустрічі!

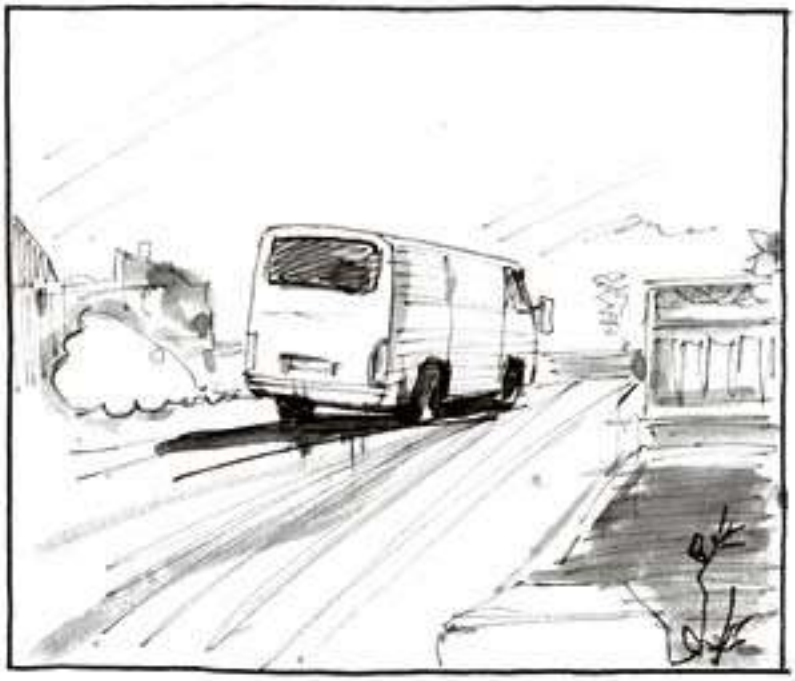

Паличу, привіт! Скажи, як там справи у Веріна? Можеш йому вітання передати?

Вони підірвалися.

?
?

Паличу, це правда? Він що, дійсно вмер? Як же так? Як ти можеш так спокійно про це казати?

А чого ти чекала? Це війна! А на війні є втрати.

«Особливу» вечерю?
Останню вечерю!

Іро,
бігом сюди!

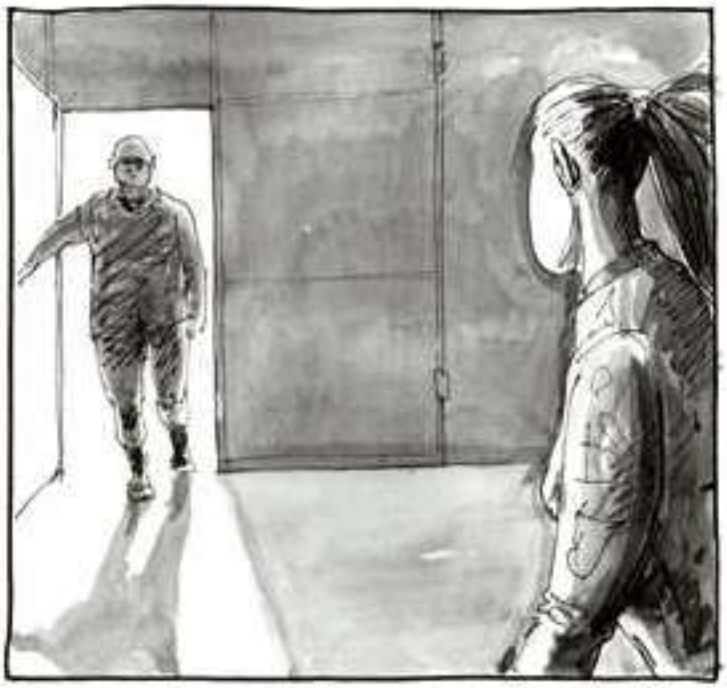

Я – Верін Андрій Богданович,
1980 року народження.
Я потрапив у полон
і перебуваю зараз у лікарні.

Допоможи звільнити людину!

Допоможіть!

Допоможи звільнити друга!

Потрібна допомога!

Після багатьох дзвінків через обмінювачів знаходять лікаря. Він працює у тій лікарні, у якій було знято відео і в якій лежав Андрій.

Так... був такий, учора помер.
Його завтра закопають у загальній могилі.
Як мати вас прошу:
збережіть його тіло,
ми заплатимо.
Допоможи повернути тіло!
Допоможи поховати друга!
Потрібна допомога.

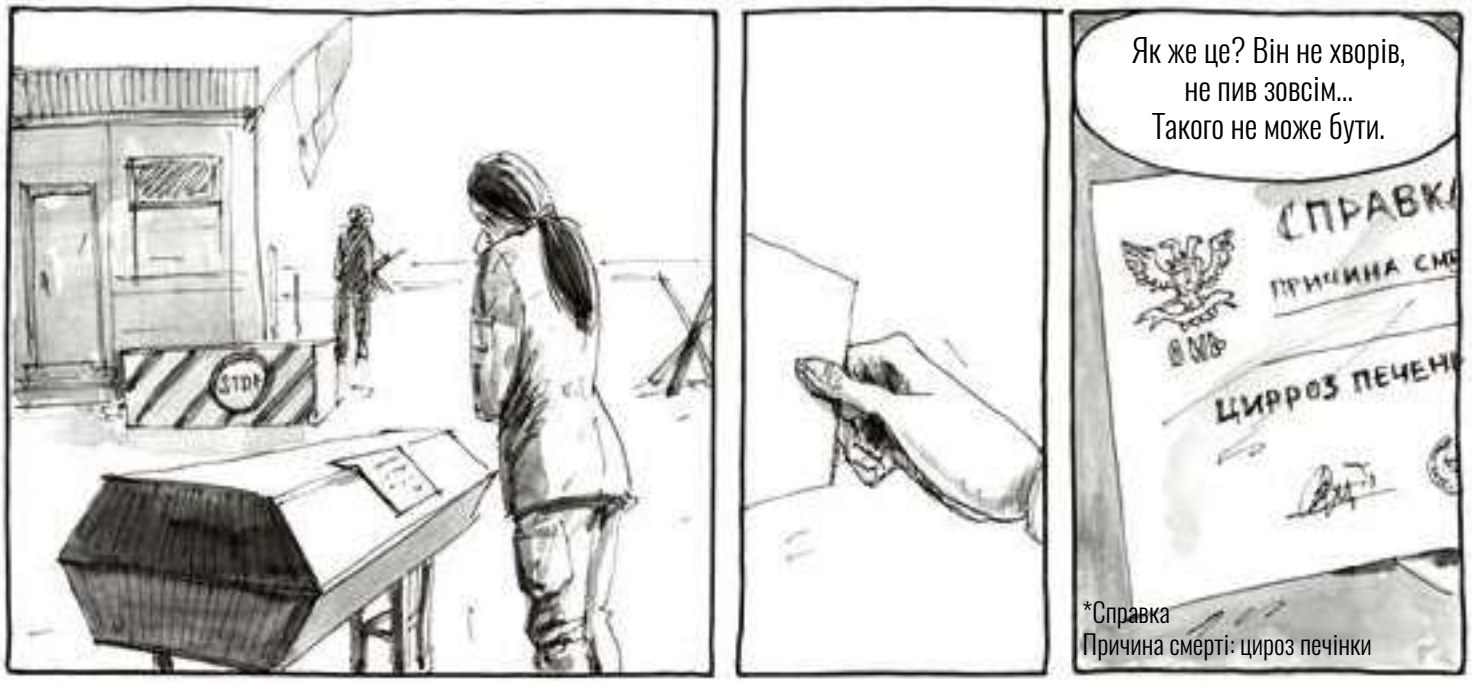

**Бюро незалежної медичної експертизи

Іро, сідай,
це Андрієве місце.
Спасибі, Іро...
Ти нам уже наша.

Це планшет...
Андрій хотів
купити його дочці...

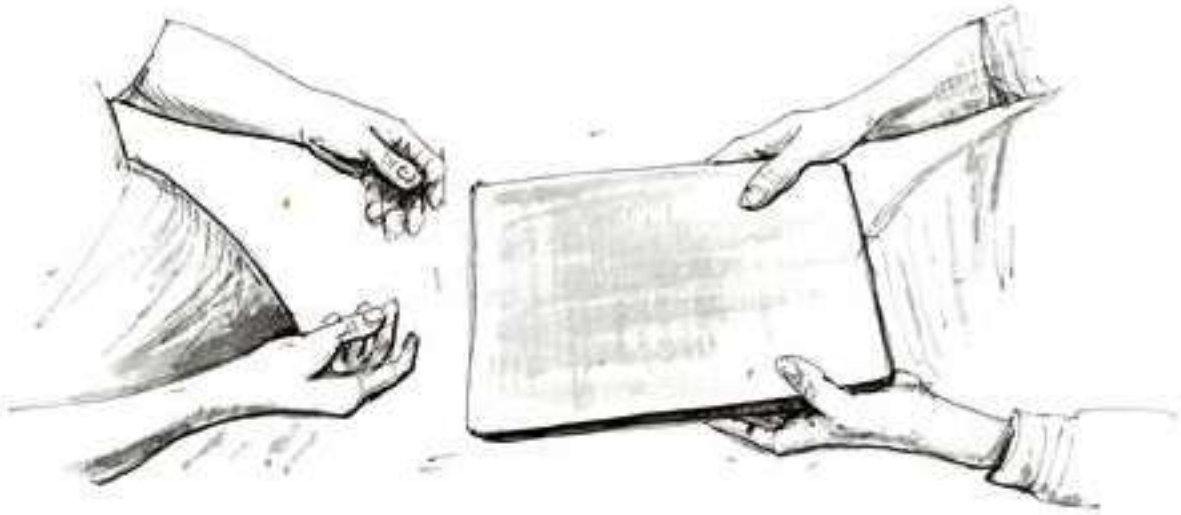

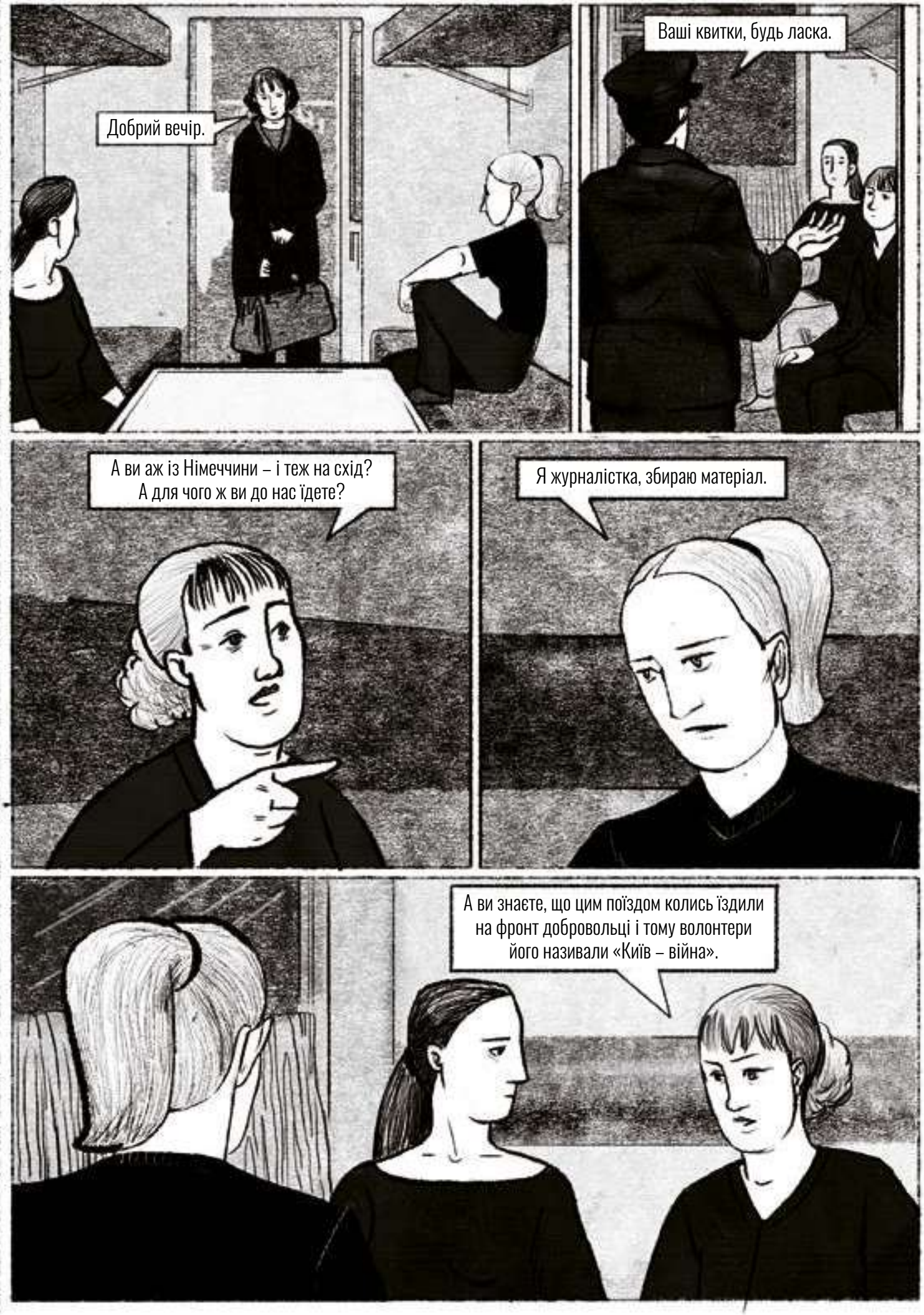
Добрий вечір.
Ваші квитки, будь ласка.
А ви аж із Німеччини – і теж на схід? А для чого ж ви до нас їдете?
Я журналістка, збираю матеріал.
А ви знаєте, що цим поїздом колись їздили на фронт добровольці і тому волонтери його називали «Київ – війна».

«Нова влада»

Захоплення обладміністрації

РУСЬ
Треба буде – поторгуємо.
І що?
Я сама жила в СРСР,
була в комсомолі і в компартії.
Хто вам заважає розмовляти російською?
Думаєте, ці гопники вам комунізм у
Луганську збудують?

Перемовини між співробітниками міліції, що перебували у внутрішньому дворі, і мітингувальниками тривали кілька годин. Міліціонери відмовилися здати зброю. Було вирішено, що вони разом зі зброєю поїдуть у військову частину і здадуть зброю у спеціальну кімнату. Кімнату опечатають і встановлять біля неї цілодобову охорону з представників української влади і мітингувальників.

По імпровізованому коридору, який організували мітингувальники, правоохоронці колоною рушили до спецавтотранспорту і поїхали у військову частину.

Ну, що, Валентино Петрівно...
Створено новий уряд, будемо працювати.
Піднімайте свої контакти виробників...
Нічим не можу допомогти.
Усі дані є у відкритому доступі
на сайті статистики.
А виробники – це приватний
бізнес, вони самі вирішують...
Чому немає розпорядження про вивезення
апарату адміністрації?
Треба рятувати документи
і бази даних своїми силами.
Льошо, як мені вийняти
жорсткий диск із сервера?
Валентино Петрівно, папки з
важливими документами
я завантажив.
Ви будете працювати або на Міністерство «ЛНР»,
або ніде. Вважайте, що ви звільнені.
Не ви мене призначали.
У мене є керівник –
голова облдержадміністрації,
який буде вирішувати питання
про моє звільнення.

Схоже, пакувати речі треба вже.
СТУК-СТУК!
Збирайтеся, підете з нами.
Що ж мені з собою брати? Коли я повернуся?

Скажіть моїй дочці,
що я в «народній республіці».

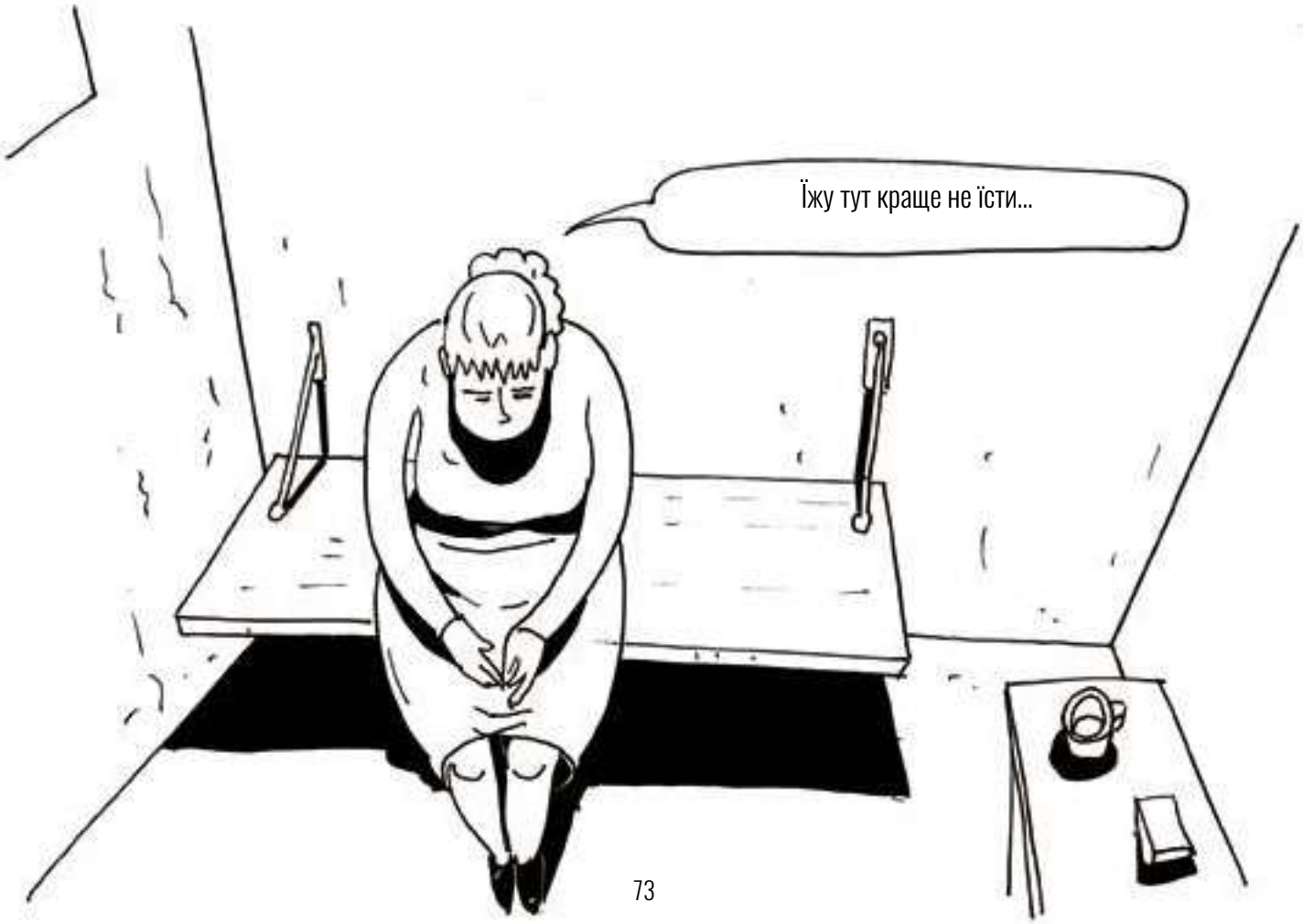
Їжу тут краще не їсти...

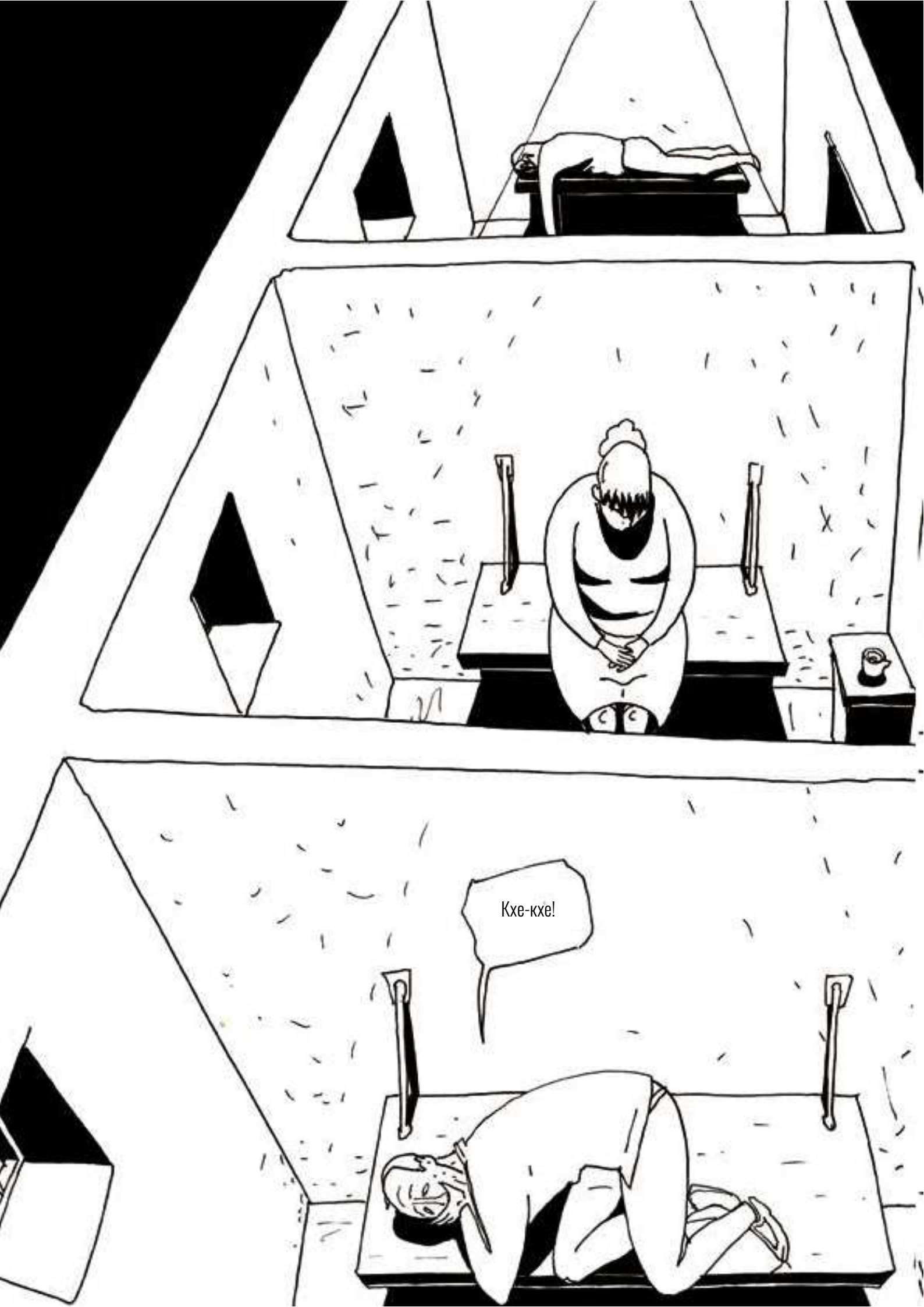
Кхе-кхе!

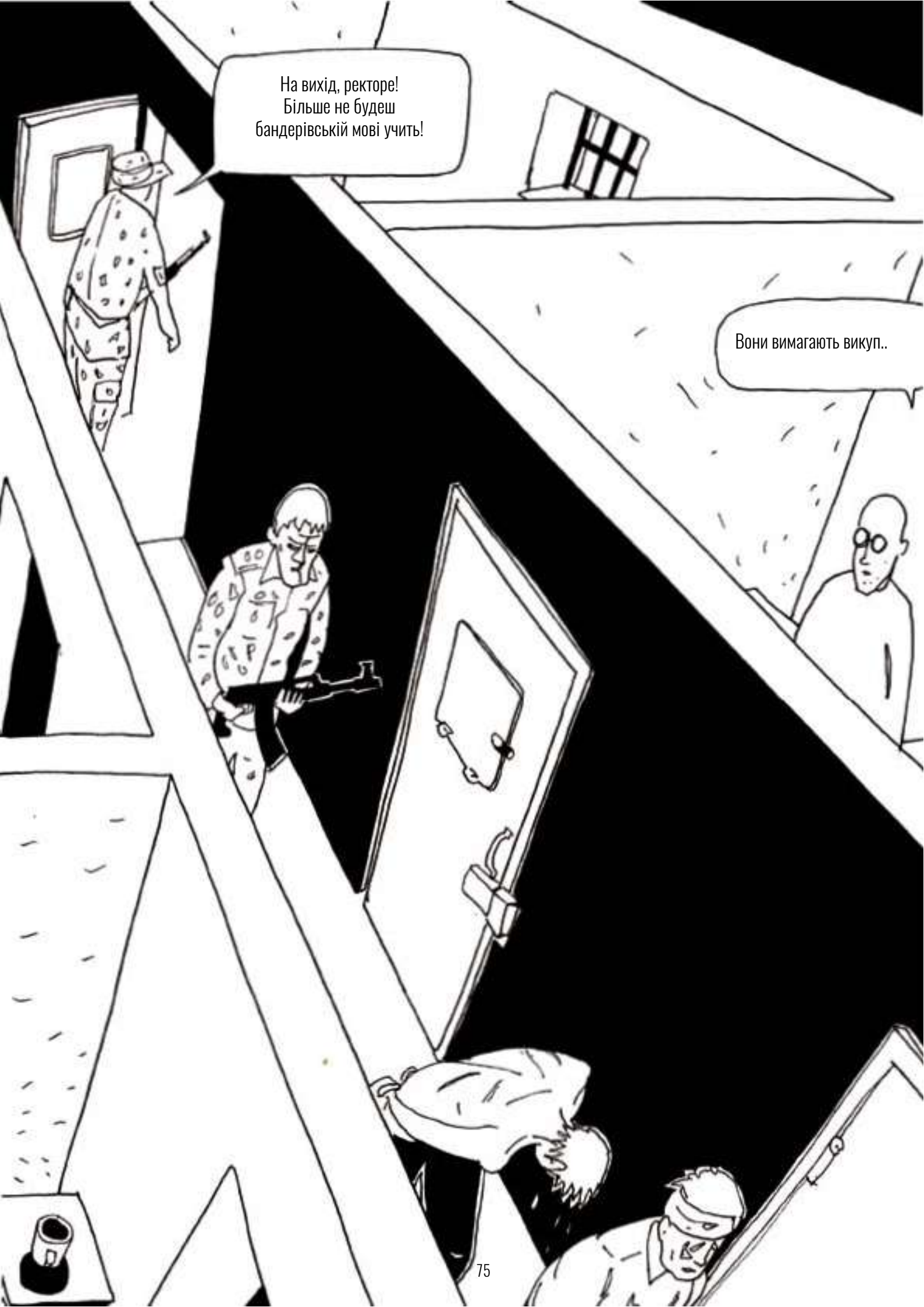
На вихід, ректоре! Більше не будеш бандерівській мові учить!
Вони вимагають викуп..

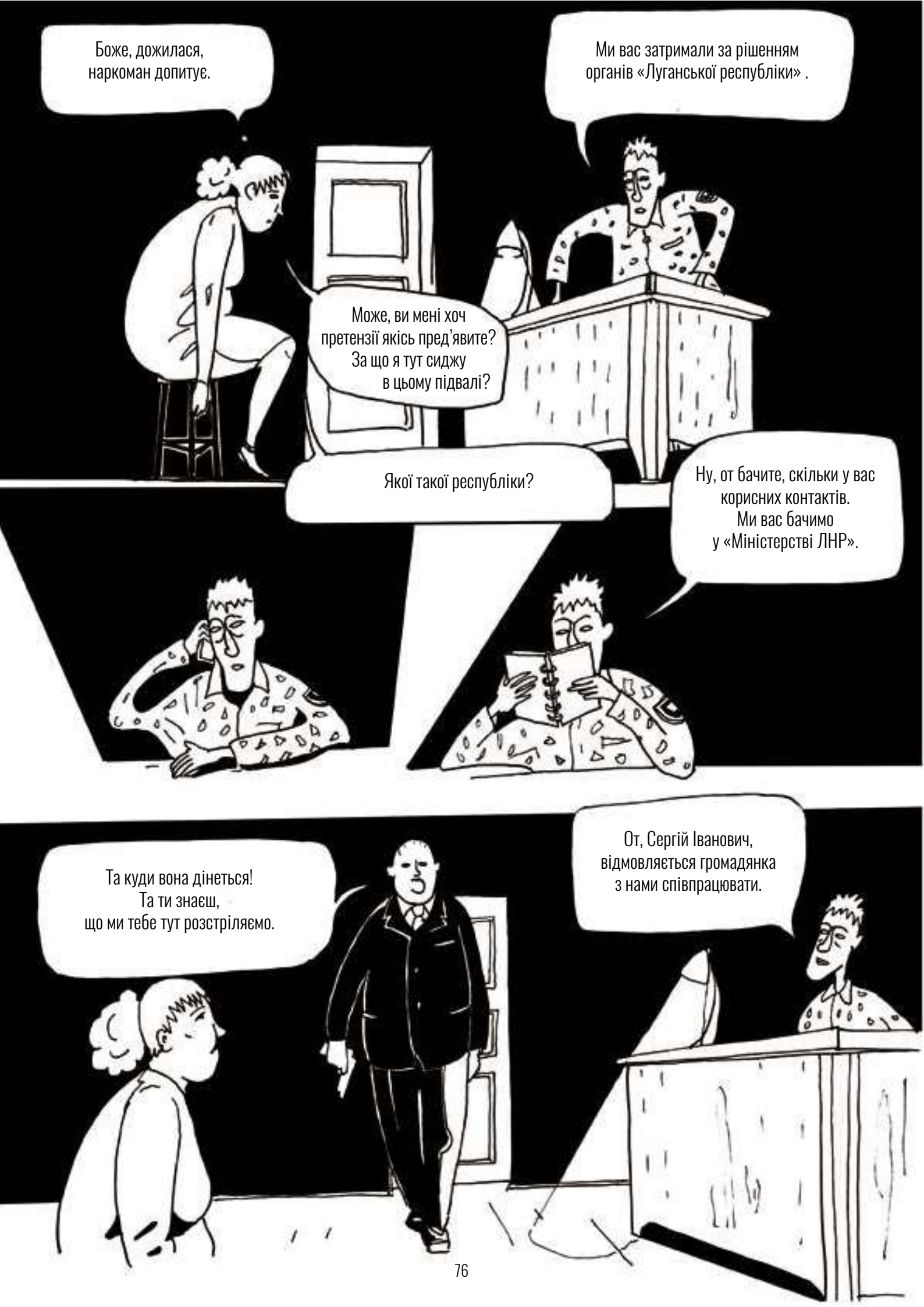
Боже, дожилася, наркоман допитує.
Ми вас затримали за рішенням органів «Луганської республіки» .
Може, ви мені хоч претензії якісь пред'явите? За що я тут сиджу в цьому підвалі?
Якої такої республіки?
Ну, от бачите, скільки у вас корисних контактів. Ми вас бачимо у «Міністерстві ЛНР».
Та куди вона дінеться! Та ти знаєш, що ми тебе тут розстріляємо.
От, Сергій Іванович, відмовляється громадянка з нами співпрацювати.

ПОМОГИТЕ МАМУ АРЕСТОВАЛИ .. ЛНР ..
Мене відпустили, але сказали, що я все ще «під арештом». Паспорт мені не повернули.
Мамо, не переживай, вдома залишився закордонний паспорт, вони його не знайшли.
У нас п'ять хвилин, щоб зібратися. Нам запропонували поїхати на машині, я не знаю цих людей, але вони виїжджають із Луганська просто зараз.
ЩАСТЯ
Рідна земля!
УКРАЇНА
ЄДИНА КРАЇНА
Так, зараз ми маємо в роботі багато проектів із відновлення Донбасу.

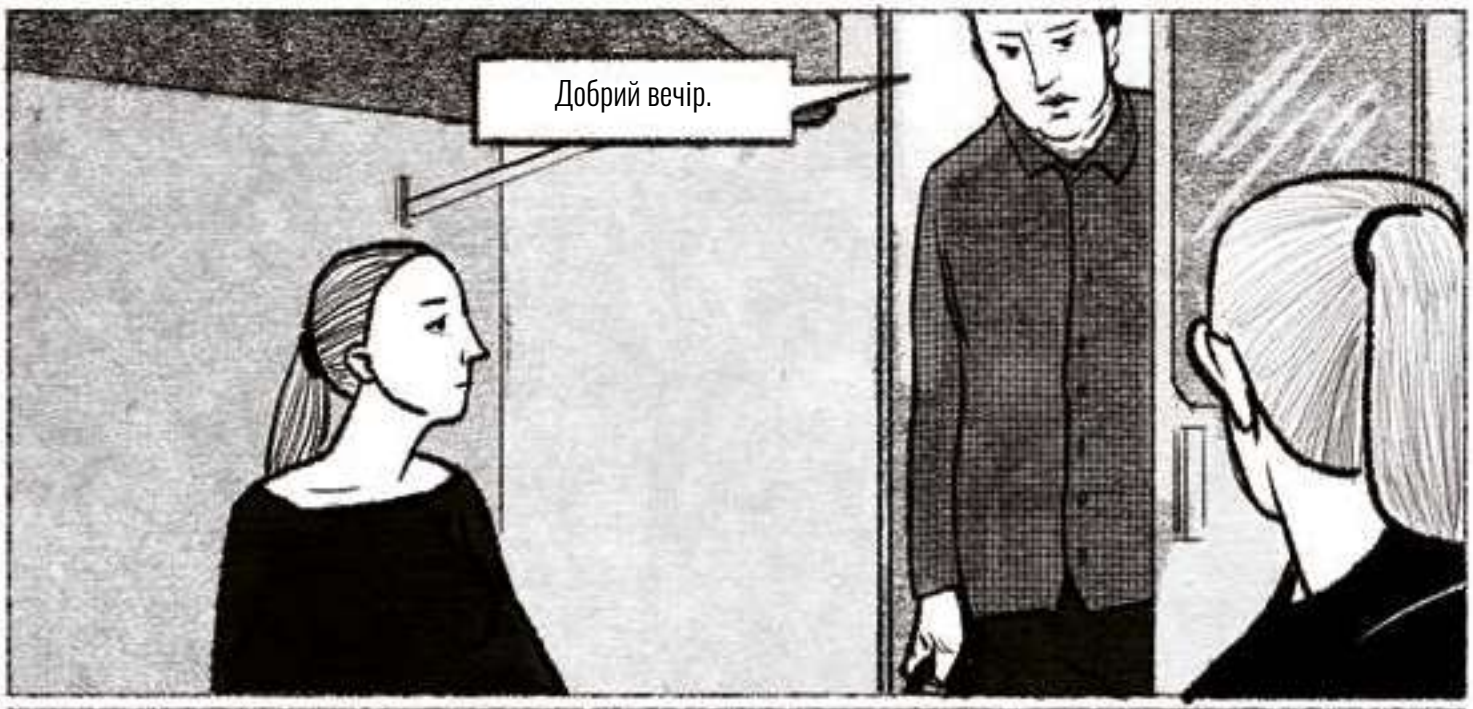
Добрий вечір.

...Ви тут живете? Напевно, вам багато довелося пережити?

Та вже довелося, з полону повернувся...

Інший назавжди

Таточку!
Я хочу тобі заспівати
мою нову пісеньку.
Давай, доню, ми зберемо
всіх разом і влаштуємо
справжній концерт.
Місто захоплене
незаконними
банд-
формуваннями.

Микита?
Ти ж на роботу пішов і сказав,
що вже завтра будеш?
Дорогою бойовики
віджали машину.
Дякувати Богу,
що з тобою все добре.

Ти нічого в машині не забув?

Ти зрадив свою землю
і за це заплатиш.

Тримайся, брате, зараз ми щось придумаємо.
Та що тут думати? На день раніше, на день пізніше... У нас у всіх тепер одна доля.

Роти позатикайте, не на курорті!!!

Два ковтки, вода тут на вагу золота.
Дякую, Сашо!

Поїхали, прокатаємося!

М
МИНЫ
Бігом марш!!!
Боже, ми ж смертники!

?!?!

О Боже...
Це ж Саша!

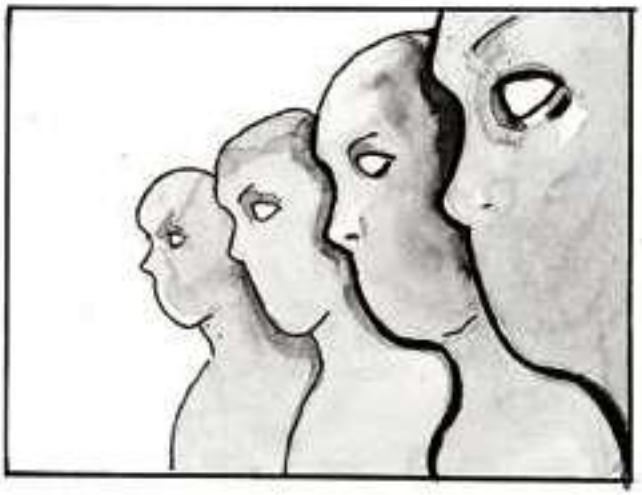

Господи!
Спаси і сохрани!

Зараз побачимо, як допомагає разом читати віршики...
Один...
Два...
Три...
Чотири...
П'ять!!!
...два, три, чотири...
П'ять!!!

Гей, двометровий, на вихід!!!
Оце й по всьому, кінець. Мене нарешті розстріляють.

TAXI

Не варто було так ризикувати.
Що вони з тобою зробили?
Як тобі вдалося мене витягнути?
Ці звірі вірять тільки грошам.

Ти маєш стояти обома ногами... Розумієш?
Звичайно, тату. Ми вже скільки разів проходили!
У тебе є тільки один постріл! Постріл на ураження!
Два роки по тому...

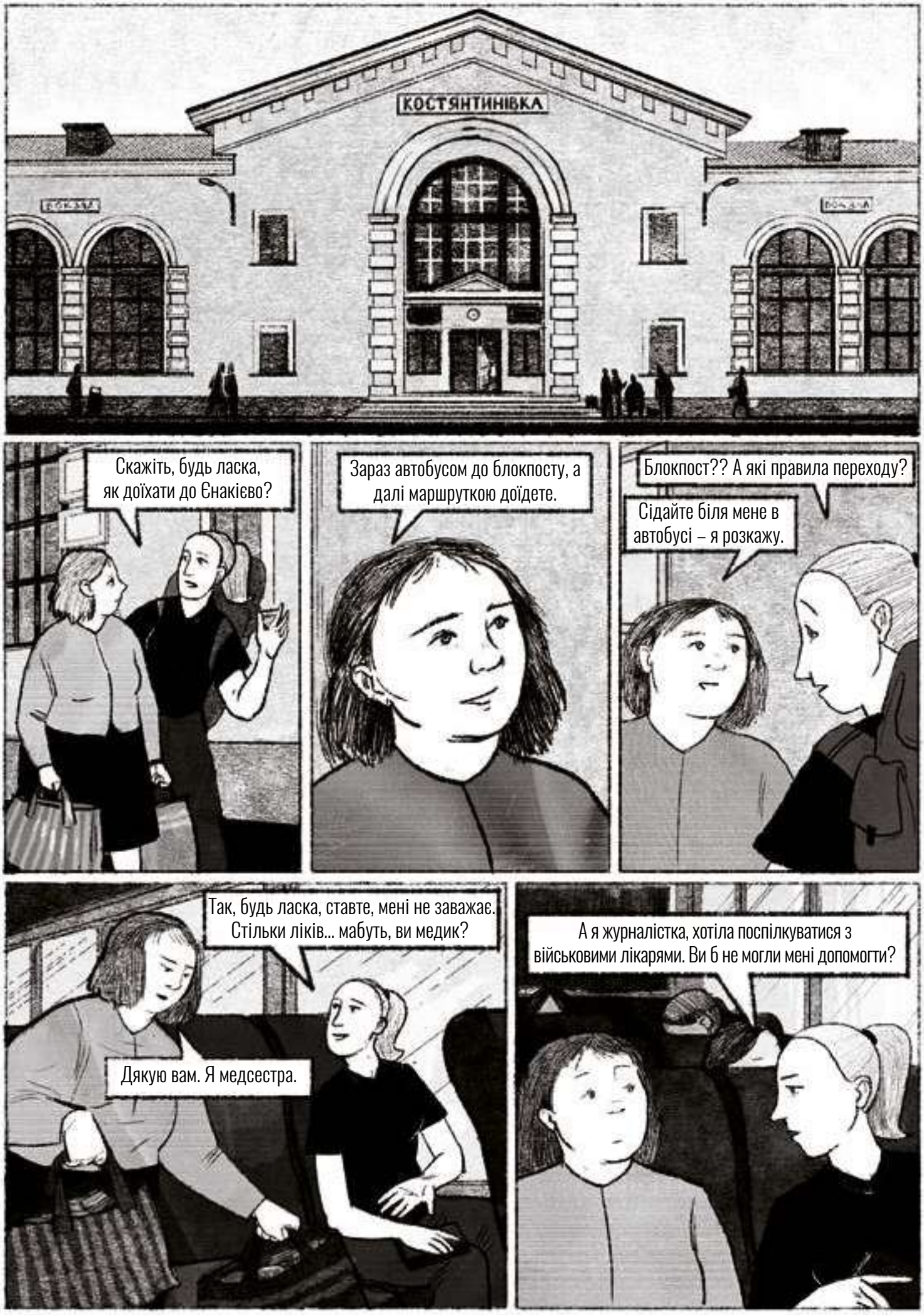
КОСТЯНТИНІВКА
Скажіть, будь ласка, як доїхати до Єнакієво?
Зараз автобусом до блокпосту, а далі маршруткою доїдете.
Блокпост?? А які правила переходу?
Сідайте біля мене в автобусі – я розкажу.
Так, будь ласка, ставте, мені не заважає. Стільки ліків... мабуть, ви медик?
Дякую вам. Я медсестра.
А я журналістка, хотіла поспілкуватися з військовими лікарями. Ви б не могли мені допомогти?

Хто, якщо не я?

Ти така хороша медсестра, точно могла би бути прекрасним лікарем.

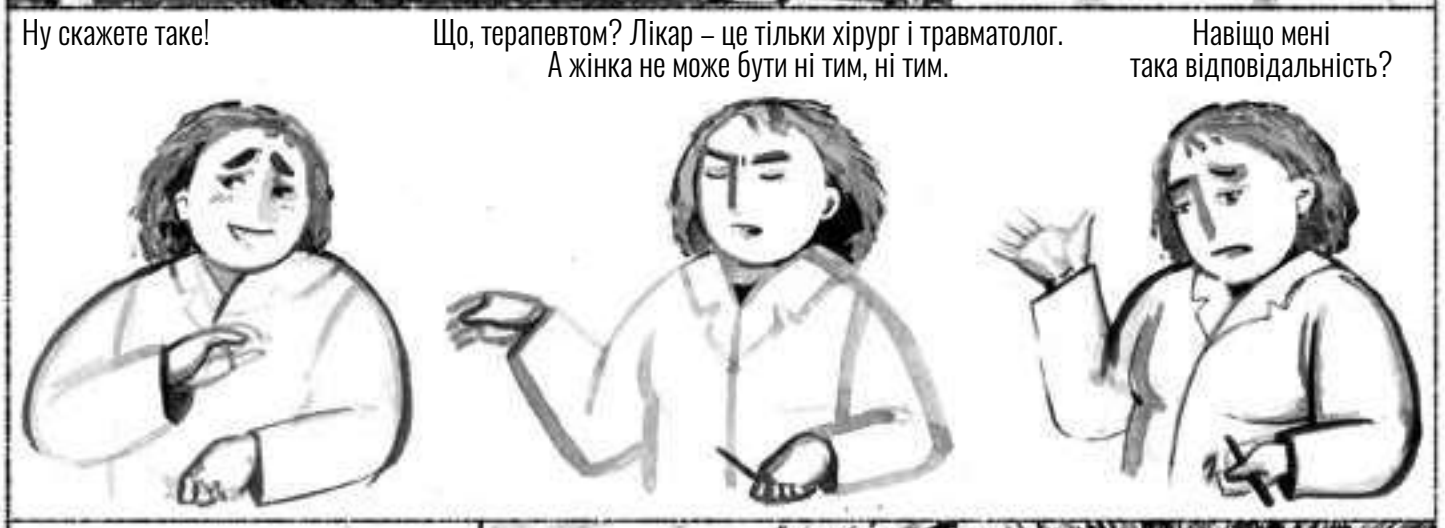
Ну скажете таке!
Що, терапевтом? Лікар – це тільки хірург і травматолог. А жінка не може бути ні тим, ні тим.
Навіщо мені така відповідальність?

10 років по тому.

ЯНВАРЬ
2015

Ти повинна сидіти на цьому стільці.
Я повинен бачити цей килим!
Мамо, сядь на цей стілець, тоді все буде добре!
Синку, заспокойся, я буду робити все, що ти скажеш, тільки заспокойся.
Ти нічого не розумієш, я не божевільний!
Чому ти стільки років вважаєш, що я не в собі? Просто роби так, щоб усе було добре!
Ти мусиш сидіти на цьому стільці.
Я повинен завжди бачити цей килим!

Невже все-таки треба їхати?
НІ!!!
Головне, щоб мама сиділа на цьому стільці, щоб ми нікуди не їхали,
тому що тільки так все буде добре!
Маріє, бігом у лікарню – там відкрили операційну, туди везуть поранених.
Там же немає жодних ліків – відділення закрили два роки тому! Як же там оперувати?
Немає вибору: їх не можна нікуди везти – обстріли! Там уже військові хірурги, сподіваюся, вони допоможуть.
Це ж Катя, синова однокласниця! О Боже!!!

*Мені купили собаку, УРА-УРА!!!

А ще ж тільки лютий...

Як пережити цю зиму без води, опалення, світла та газу...

Ще й стріляють без упину.

Що ж ви робите, синочки?

Це ж вода з-під крану, як же ви її за гроші нам продаєте?

Ми ж не примушуємо, хочете – ідіть самі до ополонки.

Маріє, Олені Тимофіївні геть погано – тиск скаче, а у нас зовсім нічим лікувати. Я зрозумію, якщо не прийдеш – у нас стріляють майже весь час.

Гаразд, я можу спробувати принести таблетки: волонтери привезли, правда, там написано англійською, але вони підписали, від чого то.

Мені треба пробігти у магазин, кажуть, там іще можна якусь їжу купити.

Ну то ходімо. Ти ж чоловік, чого боїшся?

Мені тебе що – пожаліти, чи як?

Може, я буду бігти біля тебе і буде не так страшно?

О Боже, скоріше за все, це інсульт...
Схоже, там хтось умер.
А раніше я думала, що когось жаліти соромно...
Бачу, ви так уже дуже довго сидите, так?
Як ж у вас страшні пролежні!
МАРТ
2015
Мама, а ти помітила, що я більше не роблю всіх тих речей, через які мене вважали дивним? Мені це тепер не потрібно.
Невже війна впоралася краще за професорів?
Мамо, а ти усіх лікуєш, тому що навколо люди зі зброєю?
Розумієш, коли тобі боляче, неважливо, хто ти. Допомога і тим, і тим потрібна. А у нас зараз – тим паче.
Хто, якщо не я?

До речі, Маріє, мені чомусь здається, що ви до нас, військових, ставитеся з осторогою. Хоча ж ми з вами вже місяць працюємо пліч-о-пліч...
Сама не розумію: коли з вами тут спілкуюся, то здається, що ви хороші, порядні люди.
А по телевізору в російських новинах кажуть, що українські солдати – окупанти. Подивлюся – і думаю: дійсно, окупанти... І може ще з дитинства...
Яка дивна смерть...А він же просто поїхав на військові навчання, а вийшло, що замерз у страшні морози просто в танкові. Бідна дівчинка...
Татко...
Оце весь час думаю, Оресте, навіщо ви сюди приїхали? По гроші?
Ну, а ви самі як уважаєте? Якщо я в себе вдома був успішним лікарем-травматологом, чи поїхав би я на фронт добровольцем через гроші? Для мене просто — хто, якщо не я?
Хто, якщо не я?
Це ж наша Марія, наш справжній лікар!

Дякую за допомогу і за вашу розповідь.
Та будь ласка. Вам далі треба сісти в оту маршрутку. Щасливої дороги!
STOP
КОНТРОЛЬ
Дивіться, який тут усе має вигляд. Раніше все було зовсім інакше.

Хтось має залишитися

Мамо, подивися, які у мене цього року тюльпани!
Дідусю, подивися!
Олю, принеси чай.
Люблю, коли ми всі разом!

?!?

У Києві безлад!
Росія вже забрала собі Крим.
Ми – наступні.

Квітень 2014

???

Що сталося?
Хто ці люди?
Дорога перекрита.
Там щось коїться.

ДОНЕЦЬК

Травень 2014
Не треба його з собою везти. Ми ж не знаємо, чи там буде місце, де кататися.
А ми хіба їдемо в якесь село?
Не знаю. Може, і в село.

Мамо, може, ти передумаєш?
Поїхали з нами.
Ні. Я буду приходити сюди годувати Жучку та котів. Догляну за вашим будинком, поки ви повернетеся.

ВОКЗАЛ

Я з роботи не розраховувався.

Речей багато не брала. Сподіваюся, сусіда не забуде годувати Барсика.

Квартиру знімати не будемо. Поживемо поки у знайомих.

Ми ж їдемо всього на тиждень-два.

Поживете поки у мене. Разом веселіше.

Стій! Ти куди?
Годувати собаку. А що?
Комендантська година. Не можна ввечері надвір виходити.
Схоплять і в підвал посадять!
Фу! Який жахливий запах.
Звідки цей страшний сморід?
Так горить м'ясо... Я не хочу думати...
Вчора загинув Саша. Сидів біля вікна під час обстрілу. Його убило уламком скла.
Так буде безпечніше.

МЯСО
ХЛЕБ
ПЕЧЕНЬЕ
ВЫПЕЧКА

МАРКЕТ

РРРРРРРРР
БУХ
БУХ
БАБАХ
БУХБУХ

БУБУХ

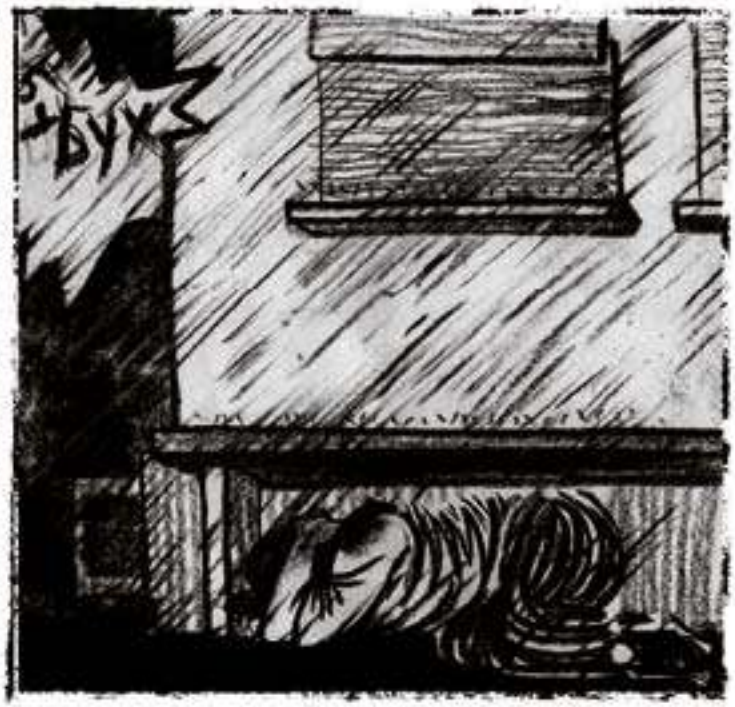
БУХ

Ми хочемо повернутися! Ми скучили.
Зайчики мої! Не можна сюди зараз їхати.
У черзі на блокпості померли двоє літніх людей.
БУХ
БУХ
АААААА

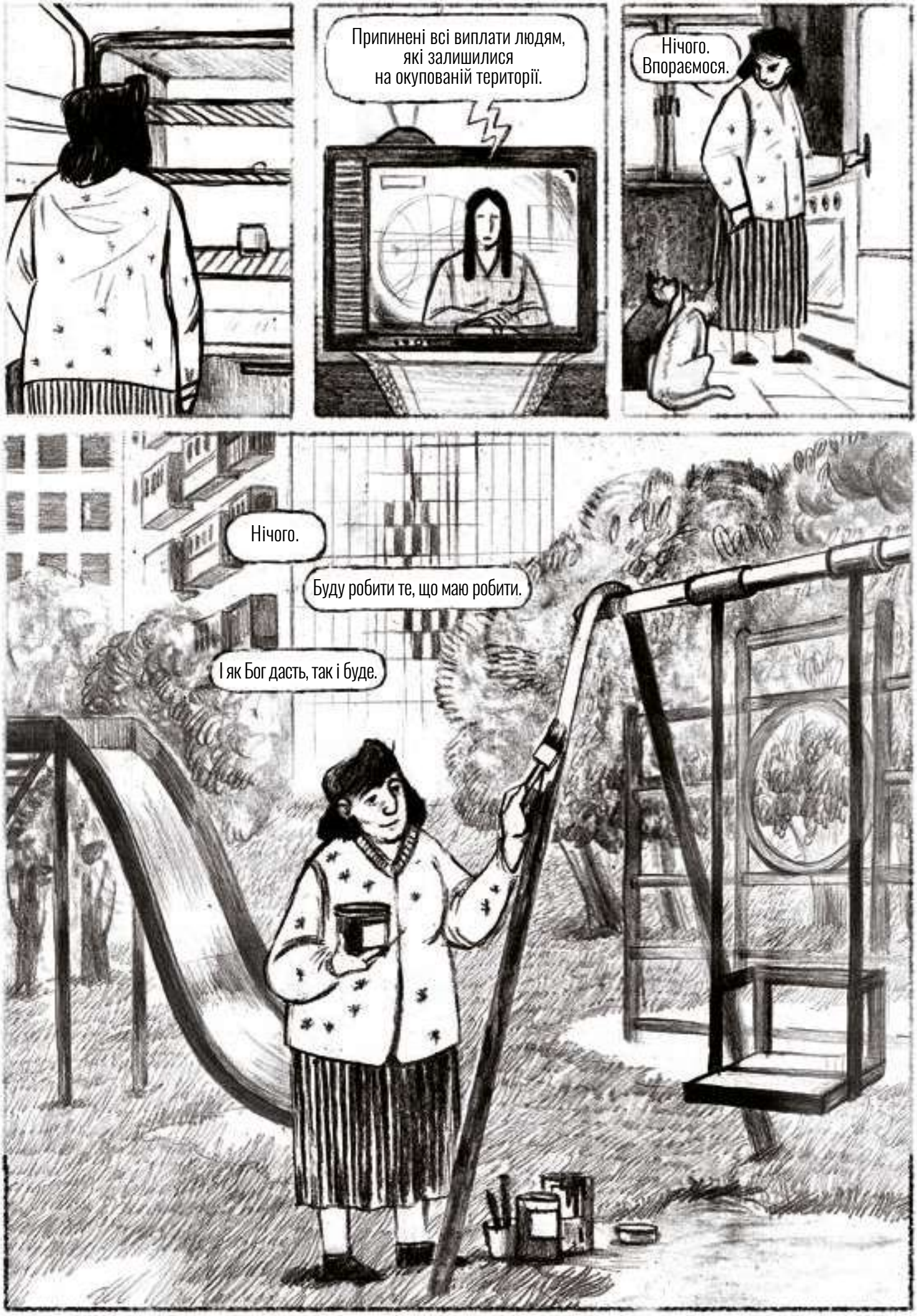
Припинені всі виплати людям, які залишилися на окупованій території.
Нічого. Впораємося.
Нічого.
Буду робити те, що маю робити.
І як Бог дасть, так і буде.

*Станом на 08.08.2017 статус учасника бойових дій надано 306 199 особам[1].

Люди, що побували на війні, часто потерпають від тяжких психотравм. Кількість самогубств серед українських військових різко зросла від початку збройного конфлікту[2]. Головною причиною є посттравматичний розлад, часто званий в Україні «синдромом АТО».

За період від часу підписання Другої мінської угоди у лютому 2015 року до лютого 2017 року у військовому конфлікті на Донбасі загинуло 376 людей і ще 1226 отримали поранення[3].

Населені пункти, де державні органи не здійснюють своїх повноважень (непідконтрольні):
Донецька область: 13 міст і 121 сіл та селищ;
Луганська область: 11 міст і 15 сіл та селищ[4].

Мирне населення у зоні військових дій дуже вразливе до сексуального насильства. Ризик стати жертвою особливо високий у місцях ув'язнення, де сексуальне та гендерне насильство часто застосовують, щоб отримати зізнання чи відібрати майно[5].

ЮНІСЕФ стверджує, що 200 000 дітей із зони, ураженої війною, потребують негайної психосоціальної допомоги у зв'язку з травмами, спричиненими тривалим (понад 3 роки) перебуванням у ситуації насильства[6].

Український уряд зареєстрував близько 1,6 мільйона тимчасових переселенців із Донбасу та Криму. Кількість незареєстрованих випадків значно вища[7].

За даними ОБСЄ, 15 000 – 30 000 українців щодня перетинають лінію розмежування конфлікту в обох напрямках[8].

Станом на березень 2017 року близько 500 українців вважаються зниклими безвісти. Розшукам зниклих людей перешкоджає те, що члени міжнародних організацій не мають доступу до в'язниць так званих «народних республік»[9].

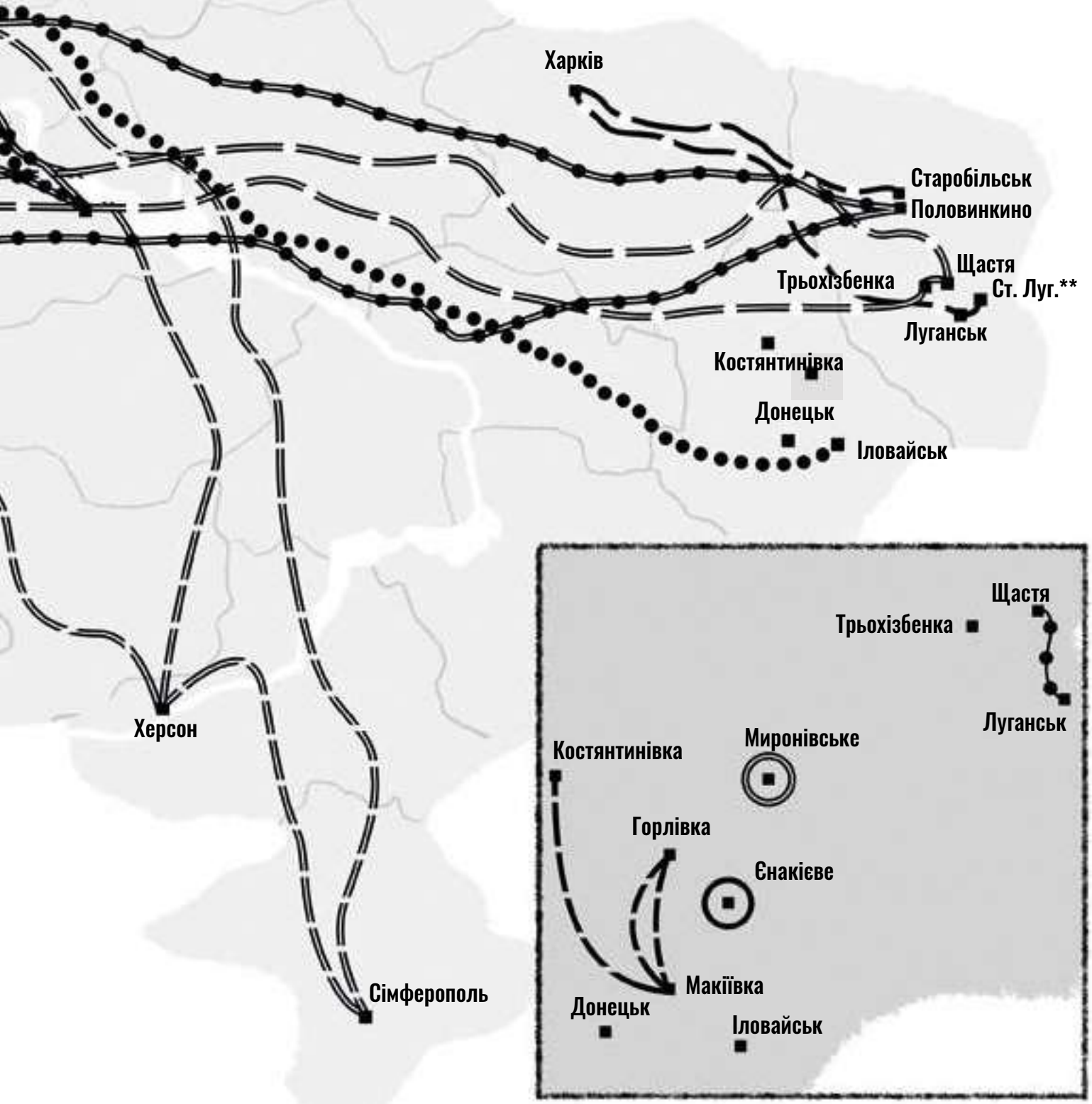

*Список джерел див. на с. 118
**Станиця Луганська

9 березня 2014 року – останній проукраїнський мітинг у Сімферополі...

13 березня 2014 року на проукраїнському мітингу в Донецьку загинув перший український активіст...

18 березня 2014 року – перша хвиля мобілізації громадян у зв'язку з російською агресією та захопленням Криму...

17-19 березня 2014 року загинув під час тортур В. Рибак, депутат Горлівської міської ради з проукраїнською позицією...

...Через 2 дні я виїхала з Криму.

...Мене призвали у четверту хвилю.

...Через 3 місяці мене посадили у підвал за проукраїнську активність.

...Через 2 місяці мої діти поїхали.

29 квітня 2014 року – захоплення Луганської обласної держадміністрації...

18 лютого 2015 року українські війська залишили Дебальцеве...

14 квітня 2014 року – офіційний початок антитерористичної операції зі звільнення захоплених українських територій (АТО)...

5 вересня 2014 року – початок перемир'я в зоні АТО...

18-19 серпня 2014 року – бої за Іловайськ...

...Ми виїхали у травні через сильні та часті обстріли.

...Через місяць мене повели до підвалу примушувати до співпраці.

...За 2 години до початку перемир'я Андрія схопили і забрали у полон.

...Там загинув мій брат.

...Січень-лютий 2015 року - селище Миронівське 45 діб прожило без води, світла та тепла.

Примітки

***1 -** *Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників Антитерористичної операції.*
Джерело: http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html?fref=gc&dti=465437523787359 (08.08.2017).

***2 -** *Міністерство оборони України.*
Джерело: http://www.mil.gov.ua/dlya-zmi/reaguvannya-na-kritiku/2015/11/30/grupami-informaczijno-psihologichnoi-pidtrimki-ta-psihologami-volonterami-v-zoni-ato-nadano-dopomogu-ponad-15-100-vijskovosluzhbovczyam/ (12.06.2017).

***3 -** *OHCHR, Report on the human rights situation in Ukraine from 16 November 2016 to 15 February 2017 (p.11).*
Джерело: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport17th_EN.pdf#sthash.OlYoovkz.dpuf (12.06.2017).

***4 -** *Верховна Рада України.*
Джерело: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-p#n8 (2.12.2015).

***5 -** *OHCHR, Conflict-Related Sexual Violence in Ukraine 14 March 2014 to 31 January 2017 (p.3).*
Джерело: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportCRSV_EN.pdf (12.06.2017).

***6 -** *UNICEF Report, April 7, 2017.*
Джерело: https://www.unicef.org/ukraine/children_30732.html (31.07.2017).

***7 -** *Міністерство соціальної політики України.*
Джерело: http://www.msp.gov.ua/news/13259.html (12.06.2017).

***8 -** *Інтерв'ю з Першим заступником Голови Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні Олександром Хугом німецькій газеті «Tagesspiegel», 1 червня 2017 р.*
Джерело: http://www.tagesspiegel.de/politik/osze-beobachter-in-der-ukraine-wir-zaehlen-viel-mehr-ziviletote-und-verletzte/20002856.html (31.07.2017).

***9 -** *Ірина Геращенко, цитата з сайту Podrobnosti.ua.*
Джерело: http://podrobnosti.ua/2164795-na-donbasse-pochti-500-chelovek-propali-bez-vesti-geraschenko.html (06.07.2017).

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІБЕРЕКО – ПАРТНЕРСТВО ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ
http://www.lphr.org/

Організація Ліберекo – Партнерство за права людини заснована 2009 року та виступає за повагу до громадянських і політичних прав людини. Зважаючи на Загальну декларацію прав людини (1948) та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966), організація прагне захищати та навчати правам людини, а також документувати випадки їх порушень. Разом із партнерськими організаціями з України та Білорусі Ліберекo підтримує різні проекти, що спрямовані на забезпечення дотримання прав людини та інформування європейської громадськості про порушення прав людини.

Контакти:
Libereco – Partnership for Human Rights e.V.
Am Scheidweg 62
50765 Köln
Germany
E-mail: info@lphr.org

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ (СЦГІ)
http://totalaction.org.ua/

СЦГІ – це недержавна неприбуткова організація, створена у грудні 2002 року в Луганську. Місія СЦГІ – розвивати та підтримувати здатність українського суспільства відповідати на виклики часу, базуючись на принципах прав людини, демократії та верховенства права через освіту, адвокацію та дослідницьку діяльність.

З початку військового конфлікту СЦГІ документує грубі порушення прав людини, що скоєні під час конфлікту на сході України; сприяє відновленню миру на сході країни. Центр є одним із засновників Коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі» та адмініструє електронну базу Коаліції з інформацією про порушення прав людини, пов'язані з конфліктом на Донбасі.

Центр закликає осіб, які постраждали під час конфлікту або стали свідками грубих порушень прав людини (примусових смертей, каліцтв, незаконних затримань, катувань, сексуального насильства, фактів знищення або незаконного позбавлення майна та інших), повідомляти організації – члени Коаліції про такі порушення. Ми надаємо безкоштовну правову допомогу та гарантуємо конфіденційність свідчень.

Контакти:
вул. Ризька, 73-г, 25-й поверх, ТМ-17
м. Київ, 04060,
Україна
Тел.: +38 (044) 578-14-38, +38 (063) 640 96 40
E-mail: zahyst@gmail.com

КОАЛІЦІЯ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРАНІЗАЦІЙ ТА ІНІЦІАТИВ «СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЗАРАДИ МИРУ НА ДОНБАСІ»
https://jfp.org.ua/

Коаліція правозахисних організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі» створена у грудні 2014 року. Вона є добровільним неформальним об'єднанням 17 неурядових організацій України, головно з Донецької та Луганської областей.

Коаліція прагне відновити сталий і справедливий мир на Донбасі. Члени Коаліції переконані, що для цього потрібно забезпечити належне дотримання прав і свобод людини в Україні, насамперед осіб, які постраждали від конфлікту. Для цього Коаліція має на меті консолідувати зусилля зацікавлених інститутів громадянського суспільства.

Саме тому члени Коаліції співпрацюють для збору, систематизації та збереження доказів порушень прав людини під час збройного конфлікту на сході України.

Відновлення справедливості щодо потерпілих внаслідок конфлікту члени Коаліції розглядають як передумову для відновлення миру та суспільного порозуміння на сході України.

Ми закликаємо всіх, кому відомі факти грубих порушень прав людини під час конфлікту, інформувати про них документаторів Коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі». Задокументована інформація про порушення прав людини є основою для майбутніх розслідувань, судових процесів і програм компенсації для всіх тих, хто несправедливо постраждав.
Необхідні контакти ви знайдете на с. 121 цієї книги та на сайті Коаліції у розділі «Повідомити про порушенння» (https://jfp.org.ua/report_violation/povidomyty-pro-zlochyn0).

Підписано до друку 13.10.2017
Папір MUNKEN Print Cream
Формат 60x84/8. Тираж 600 прим.
Друк офсетний. Гарнітура Oswald
Ум. друк. арк. 14.42

Видавництво ТОВ «АРТ КНИГА»
03067, м. Київ, вул. Виборзька, 84. Тел. +38 (097) 000 43 35

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавця,
виготовлювачів і розповсюджувачів відавничої продукції
серія ДК No4727 від 30.05.2014 р.

Віддруковано в тіпографії
Видавничий будинок «АВАНПОСТ-ПРИМ»
Київ, вул. Сурікова, 3, корпус 3
Тел.: +38 (044) 251 27 68